

Exploring the Impact of Sense of Belonging on Public Realm in Azadi Park, Shiraz

Original Article

Atefeh Rahimi¹, Pouya Hajizade², Mahsa Sholeh^{3*}, Sahand Lotfi³

1- M.A. Student in Urban Design, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran

2- M.A. in Regional Planning, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran

3- Associate Professor of Urban Design, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Art and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2025-03-16

Revised: 2025-05-10

Accepted: 2025-05-22

Keywords

Azadi Park Shiraz

Public realm

Sense of belonging

Sense of Place

Urban space quality

ABSTRACT

Introduction

The sense of belonging has emerged as one of the most critical interdisciplinary concepts in contemporary urban research, environmental psychology, spatial sociology, and participatory urban planning. It represents the deep and multidimensional connection between people and their physical surroundings. Far beyond mere physical presence, this feeling reflects a psychological and emotional attachment shaped by lived experiences, sensory perceptions, emotional memories, and social interactions. When individuals develop a profound sense of belonging to a place, they are more likely to engage in responsible behavior, cultivate a sense of ownership, participate in civic activities, and experience psychological well-being and satisfaction with their living environment. Urban public spaces—particularly parks—play a vital role in facilitating and enhancing this sense due to their inherent characteristics of openness, accessibility, and sociability. Parks are more than just recreational zones; they act as arenas for social interaction, cultural expression, physical activity, and intergenerational memory-making. In this context, the case of Azadi Park in Shiraz, Iran, provides a unique lens through which the relationship between public space and sense of belonging can be explored. With its historical legacy, vast area, strategic location, and entrenched presence in the collective memory of the city's residents, Azadi Park exemplifies the layered meanings public spaces can hold.

However, despite its symbolic status and consistent public use, Azadi Park has faced gradual deterioration in certain sections, including physical wear and tear, safety concerns, and underutilization. These challenges can potentially weaken users' emotional connection and reduce the quality of public life. This study investigates the primary components that influence the development and strengthening of a sense of belonging in Azadi Park. The broader goal is to provide insights for enhancing public spaces' spatial, psychological, and social performance in similar urban contexts.

Materials and Methods

This study adopts an applied, descriptive-analytical methodology designed to identify and analyze the key factors contributing to the sense of belonging in Azadi Park. Data were collected using a structured questionnaire based on extensive theoretical literature in urban design, environmental psychology, and spatial experience.

The questionnaire captured users' subjective experiences, behavioral patterns, emotional responses, and perceptions of the park's physical and social environment. The target population consisted of 200 visitors to Azadi Park, selected using 'simple random sampling' by 'Cochran's sampling formula' to ensure statistical reliability.

To ensure the validity and reliability of the data collection tool, the 'Kaiser-Meyer-Olkin' (KMO) test

* Corresponding author: msholeh@shirazu.ac.ir

and 'Bartlett's Test of Sphericity' were applied. These confirmed the instrument's suitability for factor analysis. The internal consistency of the questionnaire was measured using 'Cronbach's alpha', which yielded a value of 0.848, indicating high reliability.

Data was analyzed using 'Exploratory Factor Analysis' (EFA) with SPSS software. EFA was employed to distill and identify the latent constructs that explain users' sense of belonging variations. This approach extracted five principal factors that offered a robust framework for understanding the multidimensional nature of place attachment in the context of a public urban park.

Findings

The findings of the research highlight five core factors that significantly influence the development and enhancement of the sense of belonging among Azadi Park users:

1. **Interactivity and Presence:** This dimension underscores the importance of freedom of access and the capacity of a space to foster meaningful interpersonal connections. Areas of the park that support social engagement—such as open lawns, picnic zones, playgrounds, and walking trails—are particularly effective in generating a sense of active presence and emotional attachment. These areas facilitate spontaneous and structured social interactions that enhance the emotional experience of place.
2. **Visual Aesthetics:** The visual and sensory qualities of the park's environment were found to affect emotional responses and psychological comfort substantially. Elements such as landscape design, plant variety, color harmony, lighting quality, and spatial composition contribute to the aesthetic experience. A pleasing visual environment promotes tranquility, enjoyment, and a deeper emotional bond with the space, which are crucial for cultivating a lasting sense of belonging.
3. **Provision of Activities and Spatial Diversity:** Azadi Park offers a wide array of amenities, including a children's amusement park, event halls, bike paths, green spaces, and cultural stations, which cater to different demographic groups and interests. This functional diversity not only draws a wide range of visitors but also encourages repeated visits, sustained interactions, and lasting memories. The multiplicity of spaces allows users to find personalized meaning in the park, reinforcing their attachment to it.
4. **Memorability and Place Attachment:** Many users associate Azadi Park with deeply personal or generational memories. Landmarks such as the artificial lake, the bird sanctuary, and specific playgrounds serve as emotional anchors, reinforcing the park's symbolic and nostalgic value. This factor emerges as the most emotionally charged, linking individuals to a shared urban history and identity. Such memory-laden spaces play a key role in forming long-term attachment and a feeling of ownership.
5. **Accessibility and Legibility:** The ease with which users can navigate the

park and understand its spatial layout plays a critical role in their sense of safety and comfort. Clear signage, well-lit pathways, and defined entry points contribute to spatial legibility. In contrast, poorly lit or visually confusing sections—particularly in the park's southern periphery—were identified as problematic zones associated with antisocial behavior and diminished attachment. The concept of "behavioral settings" was used to analyze these spaces, distinguishing between positive and negative zones based on their ability to encourage or discourage appropriate social behavior.

The spatial analysis of these behavioral zones revealed that spaces with intentional design, adequate lighting, appropriate seating, and open sightlines facilitated 'positive' behavioral patterns. For example, the children's play area in the northwest was identified as a successful behavioral zone. Conversely, underused or neglected areas suffered from littering, loitering, and a sense of insecurity, forming 'negative' behavioral zones that suppressed the development of place attachment.

Conclusion

The study concludes that sense of belonging is not merely a theoretical construct but a practical tool that urban designers, planners, and policy-makers can use to improve the quality and functionality of public spaces. It offers a multi-layered understanding of how emotional, behavioral, and spatial dynamics intersect to shape users' relationships with the urban environment.

To enhance the sense of belonging in public spaces like Azadi Park, the research proposes a set of actionable recommendations:

- Develop clear and well-lit pedestrian pathways to improve safety and navigation.
- Upgrade urban furniture and amenities with consideration for age and activity needs.
- Foster a variety of cultural, recreational, and educational programs to activate the space.
- Preserve and celebrate historical and symbolic elements that evoke shared memories.
- Improve environmental security through both official surveillance and natural oversight.
- Incorporate local cultural art and symbols to reinforce place identity and community pride.

More broadly, the study advocates for a holistic and participatory design approach to public space creation and management—one that integrates physical, emotional, behavioral, and cultural dimensions. In doing so, urban spaces like Azadi Park can evolve into inclusive, vibrant, and meaningful environments that resonate with the diverse populations they serve.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Rahimi A. Hajizade P. Sholeh M. Lotfi S. Exploring the Impact of Sense of Belonging on Public Realm in Azadi Park, Shiraz. Urban Economics and Planning Vol 6(2):204-222. [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2025.512662.1615

واکاوی تأثیر حس تعلق بر قلمروی همگانی در بوستان آزادی شیراز

مقاله پژوهشی

عاطفه رحیمی^۱؛ پویا حاجی زاده^۲؛ مهسا شعله^{۳*}؛ سهند لطفی^۳

- ۱- دانشجوی طراحی شهری، بخش شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
 ۲- دانش آموخته برنامه ریزی منطقه‌ای، بخش شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
 ۳- دانشیار طراحی شهری، بخش شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

چکیده

مقدمه

احساس تعلق از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین مفاهیم در مطالعات شهری، روان‌شناسی محیط، جامعه‌شناسی فضا، طراحی و برنامه‌ریزی شهری است که نقش اساسی و تعیین‌کننده در ارتقای کیفیت فضاهای عمومی و توسعه پایدار شهری ایفا می‌کند. این مفهوم به عنوان پیوندی عمیق و چندبعدی میان انسان و محیط پیرامون تعریف می‌شود و بازتابی از تجربه زیسته، ادراک ذهنی، خاطرات عاطفی، و کنش‌های اجتماعی کاربران نسبت به محیط اطرافشان است. احساس تعلق، نه فقط به معنای حضور فیزیکی در یک فضا، بلکه بیانگر نوعی حضور ذهنی و احساسی است که به شکل‌گیری رابطه‌ای معنا دار، پایدار و متمایز میان فرد و محیط پیرامون منجر می‌شود. این رابطه می‌تواند زمینه‌ساز بروز رفتارهای مسئولانه، مشارکت اجتماعی، حس مالکیت جمعی، ارتقای امنیت روانی و افزایش سطح رضایت از محیط زندگی شود. در این میان، فضاهای عمومی شهری نظیر پارک‌ها و بوستان‌ها، به دلیل برخورداری از ماهیتی باز، مشارکتی و قابل دسترس، بستری مناسب برای تحقق و ارزیابی مفهوم احساس تعلق به شمار می‌روند. پارک‌ها به عنوان کانون تعاملات اجتماعی، تجربه‌های فرهنگی، فعالیت‌های تفریحی و خاطرات جمعی، می‌توانند سهم بسزایی در تقویت هویت مکانی و مشارکت مدنی شهروندان داشته باشند. از همین منظر، پژوهش حاضر با هدف بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری و ارتقای احساس تعلق در فضاهای عمومی شهری، به مطالعه موردی پارک آزادی در کلان‌شهر شیراز پرداخته است. این پارک، به دلیل پیشینه تاریخی، وسعت بالا، موقعیت جغرافیایی خاص، و حافظه جمعی تثبیت‌شده در ذهن شهروندان، به عنوان نمونه‌ای مطلوب برای واکاوی این مفهوم انتخاب شده است. پارک آزادی شیراز با وسعتی حدود ۲۱ هکتار و قدمتی بیش از ۵ دهه، از قدیمی‌ترین و شناخته‌شده‌ترین فضاهای سبز شهری در جنوب کشور محسوب می‌شود. این بوستان که در مجاورت بافت‌های متراکم مسکونی و فرهنگی قرار دارد، همواره یکی از فضاهای پرتردد و پرکاربرد برای شهروندان بوده و نقشی نمادین در خاطره شهر ایفا کرده است. با این حال، بررسی میدانی پارک نشان می‌دهد برخی از بخش‌های آن دچار فرسودگی کالبدی، ضعف در روشنایی، نبود تجهیزات مناسب، و عدم امنیت کافی شده‌اند که می‌تواند موجب بروز رفتارهای منفی و تضعیف حس تعلق کاربران شود.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نظر نوع، کاربردی و از نظر روش‌شناسی، توصیفی-تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه‌ای ساختاریافته، بر مبنای ادبیات نظری حوزه، گردآوری و طراحی شده‌اند. جامعه آماری شامل ۲۰۰ نفر از شهروندان مراجعه‌کننده به پارک آزادی بود که با روش تصادفی ساده و بر پایه فرمول کوکران انتخاب شدند. داده‌ها از طریق نرم‌افزار SPSS و با روش تحلیل عاملی اکتشافی (EFA)

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶
 تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰
 تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۱

کلمات کلیدی

احساس تعلق
 بوستان آزادی شیراز
 حس مکان
 قلمرو همگانی
 کیفیت فضای شهری

ضعیف، خلوتی شدید یا مبلمان ناکارآمد، محل بروز رفتارهای منفی بوده‌اند و در نتیجه، کاهش حس تعلق را رقم زده‌اند. برای مثال، فضای بازی کودکان در شمال غرب پارک نمونه‌ای موفق از قرارگاه رفتاری مثبت شناخته شده، در حالی که بخش‌هایی از مرکز پارک با مشکلاتی همچون زباله‌ریزی یا رفتارهای مزاحم نمونه‌ای از قرارگاه رفتاری منفی هستند. در ادامه، پژوهش بر اساس یافته‌های میدانی و نظری، مجموعه‌ای از پیشنهادهای کاربردی برای بهبود کیفیت فضایی و ادراکی پارک آزادی ارائه می‌دهد که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: طراحی مسیرهای پیاده‌روی خوانا و ایمن با روشنایی کافی؛ بهسازی و نوسازی مبلمان شهری با توجه به سنین مختلف؛ توسعه فعالیت‌های فرهنگی، تفریحی و آموزشی در فضای پارک؛ حفظ و تقویت عناصر خاطره‌انگیز و نمادین با ارزش تاریخی؛ افزایش امنیت محیطی با ایجاد نظارت رسمی و طبیعی؛ استفاده از هنرهای شهری و نمادهای فرهنگی بومی برای تقویت هویت مکان.

نتیجه‌گیری

بنابراین، احساس تعلق نه تنها به عنوان یک موضوع نظری در مطالعات شهری و روان‌شناسی محیط، بلکه به مثابه ابزاری راهبردی برای سیاست‌گذاری، طراحی و مدیریت فضاهای شهری باید تلقی شود. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد ارتقای احساس تعلق به مکان در گرو به‌کارگیری نگاه کل‌نگر و مشارکتی در فرایند طراحی فضاهای عمومی است؛ نگاهی که نه تنها عوامل کالبدی و فیزیکی، بلکه مؤلفه‌های ذهنی، عاطفی، رفتاری و فرهنگی را نیز در بر گیرد. کاربرد عملی این پژوهش در بازآفرینی فضاهای شهری، تدوین دستورالعمل‌های طراحی مکان‌محور، تقویت مشارکت اجتماعی و ارتقای سرمایه اجتماعی شهری قابل مشاهده است. پارک آزادی شیراز به عنوان نمونه‌ای عینی از فضای عمومی دارای ظرفیت‌های چندگانه، می‌تواند به فضایی پویا، ایمن، خاطره‌انگیز و معنادار بدل شود. اجرای چنین راهبردهایی در سایر شهرها نیز، به‌ویژه در فضاهای رهاشده یا کم‌رمق، می‌تواند بازتابی مثبت در کیفیت زندگی شهری ایجاد کند. در نهایت، پژوهش حاضر تأکید دارد که برنامه‌ریزی برای فضاهای عمومی موفق نیازمند رویکردی میان‌رشته‌ای، مبتنی بر مشارکت کاربران، تحلیل داده‌های میدانی و توجه به تجربه زیسته شهروندان است. احساس تعلق نه تنها یک پیامد فردی، بلکه شاخصی برای سنجش کیفیت اجتماعی، فرهنگی و فضایی یک شهر است. از این‌رو، تقویت آن می‌تواند سنگ‌بنای توسعه شهری انسانی، پایدار و مشارکتی در آینده محسوب شود.

مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. روایی ابزار با استفاده از آزمون KMO و بارلت‌ت تأیید شده و پایایی آن با مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۴۸ سنجیده شد که نشان‌دهنده اعتبار علمی ابزار پژوهش بود.

یافته‌ها

نتایج تحلیل‌ها پنج عامل کلیدی را در شکل‌گیری و تقویت احساس تعلق به پارک آزادی مشخص کردند که شامل: ۱- تعامل‌پذیری و حضورپذیری؛ این عامل با امکان حضور آزادانه و ارتباط مؤثر شهروندان با یکدیگر در فضاهای مختلف پارک ارتباط مستقیم دارد. فضاهایی که تسهیل‌گر ارتباطات میان‌فردی و اجتماعی هستند، مانند فضای پیک‌نیک، زمین‌های بازی و مسیرهای پیاده‌روی، بیشترین نقش را در تقویت حس حضور فعال و تعلق به مکان دارند. ۲- زیبایی‌شناسی بصری: دریافت‌های زیبایی‌شناختی کاربران از فضای پارک از جمله طراحی منظر، تنوع گیاهی، هماهنگی رنگی، کیفیت نورپردازی و چیدمان اجزای فضایی، تأثیر مستقیمی بر احساس آرامش، لذت و درک زیبایی مکان دارد. این مؤلفه در شکل‌گیری پیوند احساسی میان فرد و مکان مؤثر است. ۳- تأمین فعالیت‌ها و تنوع فضایی: پارک آزادی با برخورداری از امکانات متنوع از جمله شهربازی، تالار اجتماعات، فضای سبز، مسیرهای دوچرخه‌سواری، ایستگاه‌های فرهنگی و محوطه‌های باز، توانسته پاسخ‌گوی نیازهای متنوع گروه‌های مختلف باشد. این تنوع، میزان بازدید و تکرار تجربه حضور را افزایش می‌دهد و از این طریق به ارتقای حس تعلق می‌انجامد. ۴- خاطره‌انگیزی و تعلق مکانی: با توجه به اینکه پارک آزادی نقش مهمی در خاطرات نسل‌های مختلف شهروندان داشته، بسیاری از افراد با شنیدن نام آن، فضاهایی خاص مانند دریاچه مصنوعی، لانه پرندگان یا زمین بازی کودکان را به یاد می‌آورند. این مؤلفه به عنوان مهم‌ترین پیوند عاطفی و تاریخی فرد با مکان، عامل اساسی در شکل‌گیری حس مالکیت، دلبستگی و تعلق درازمدت است. ۵- دسترسی و خوانایی: دسترسی راحت از خیابان‌های پیرامونی، وضوح بصری مسیرها، وجود علائم راهنما و روشنایی مناسب، نقش تعیین‌کننده‌ای در درک امنیت و اطمینان کاربران دارد. در پارک آزادی، بخش‌هایی که فاقد این ویژگی‌ها بودند (همچون حاشیه جنوبی پارک) به عنوان قرارگاه‌های رفتاری منفی شناخته شده‌اند که در آن‌ها رفتارهای مزاحم یا ضد اجتماعی مشاهده شده و حس تعلق را کاهش داده‌اند. تحلیل کیفی قرارگاه‌های رفتاری نشان داد مکان‌هایی که با طراحی هدفمند، نورپردازی کافی، مبلمان مناسب و دیدپذیری باز همراه هستند، دارای «قرارگاه‌های رفتاری مثبت» بوده‌اند؛ در حالی که بخش‌هایی با نور

مقدمه

داشت که افراد در آن علاوه بر احساساتی همچون امنیت و آرامش خاطر احساس تعلق داشته باشند.

متأسفانه امروزه گسست بین انسان‌ها و طبیعت بحرانی جدی محسوب شده و چهره شهرها را آشفته کرده است (Mohammadi & Rakhshanasab, 2012). مکان جزئی جدایی‌ناپذیر از وجود است و علاوه بر یک موقعیت انتزاعی، با فرم، بافت، رنگ و سایر مشخصات خود، به آن شخصیت می‌دهد (Zeybek, 2020). شهروندان برای پدید آوردن ارتباطی مناسب بین انسان و محیط اطرافش باید درکی درست از شیوه رفتار آن‌ها در محیط‌های گوناگون داشته باشند؛ به گونه‌ای که بتوانند ارتباط بین انسان‌ها و مکان را مستحکم سازند (Mirzahosseini et al, 2021) و به تلاطم حضور انسان‌ها در مکان منجر شوند (Nikkhah et al, 2020).

وجود بحران در حس تعلق به فضاهای شهری باعث پدید آمدن مشکلات بسیاری در آینده خواهد شد (Amiri et al, 2022)؛ به این منظور، نبود حس تعلق در فضاهای شهری و عمومی و به طور مشخص در پارک‌ها سبب فردگرایی می‌شود و فقدان یا کمبود حس تعلق، شهروندان را از حضور در آن فضا باز می‌دارد. این پژوهش تلاش کرده است ابتدا ضمن تبیین مفهوم احساس تعلق و ارائه معیارها، شاخص‌ها و عوامل مؤثر بر آن، به بررسی وضعیت پارک آزادی شیراز با توجه به شاخص‌های حس تعلق بپردازد و در پایان نیز با توجه به مورد مطالعه، راهکارهایی را برای افزایش احساس تعلق شهروندان در پارک آزادی ارائه دهد.

پیشینه پژوهش

ادهدش و همکاران (۲۰۲۴) طی پژوهشی راهبردهای مکان‌سازی برای تقویت حس مکان در پارک‌های شهری را بررسی کرده‌اند. پژوهشگران یادشده با تحلیل مطالعات موردی، چارچوب‌های نظری، و داده‌های تجربی، نقش مکان‌سازی را در بهبود هویت فضاهای عمومی، انسجام اجتماعی، و تجربه کاربران بررسی کرده‌اند. یافته‌های پژوهش یادشده بیانگر آن است که طراحی مشارکتی، استفاده از فضاهای متنوع، ارتباط بیشتر با طبیعت و استفاده از عناصر فرهنگی و هنری مانند مجسمه‌ها، نقاشی‌های دیواری و آثار عمومی هنری می‌تواند به تقویت حس تعلق به مکان کمک کند. پاورز و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی کمی با مشارکت شهروندان ایالت متحده سه عامل تعامل اجتماعی، نمایندگی فرهنگی، و امنیت را برای تقویت احساس تعلق در پارک‌های شهری ضروری می‌دانند. پارک لاله تهران و پارک ملت مشهد نمونه‌های خوبی از همخوانی با مؤلفه‌های این پژوهش هستند. همچنین، ون دیتنر و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی پارک‌های شهری آینده‌وون و هر توگنوش را مورد مطالعه قرار دادند و معتقدند که ویژگی‌های پارک‌ها، نحوه استفاده از آن‌ها، و حس تعلق به فضا تأثیر مستقیمی بر رفاه و آرامش ذهنی بلندمدت افراد دارد. نتایج پژوهش یادشده نشان می‌دهد وجود امکانات مناسب، تأثیر مثبتی بر حس مکان به پارک دارد و در نتیجه، بر رضایت از زندگی دارد. ون دیتنر و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی نحوه تأثیرگذاری عناصر مختلف پارک‌های شهری را بر حس تعلق خاطر شهروندان مورد مطالعه قرار دادند. نتایج پژوهش یادشده نشان می‌دهد برای افزایش جذابیت پارک‌ها، باید تعادلی بین عناصر طبیعی و امکانات رفاهی ایجاد شود. همچنین، وجود تعداد زیادی درخت، باغچه‌های پر از گل و متنوع، فضاهای نشیمن و زمین بازی بر افزایش احساس تعلق مؤثر است. پارک‌های شهری ایران مانند پارک ملت تهران، پارک جمشیدیه و پارک نیاوران در برخی موارد، به‌ویژه در زمینه پوشش گیاهی با یافته‌های این پژوهش همخوانی دارند. ون آلت و براندز (۲۰۲۰) در مقاله‌ای به تحلیل نقش پارک ویلهلمینا (اوترخت هلند) در نحوه تعامل اجتماعی و گردهمایی جوانان پرداخته‌اند. همزیستی بدون تعامل مستقیم، نقش طراحی شهری در شکل فضاهای اجتماعی، مفهوم تنهایی اجتماعی در پارک مفاهیم کلیدی این پژوهش هستند و نتیجه آن است که پارک‌ها لزوماً به عنوان فضاهای سبز عمل نمی‌کنند و عملکردهای فرهنگی

از عوامل مهم در ارزیابی ارتباطات انسانی و محیطی؛ حس تعلق خاطر است که بیانگر گونه‌ای از ارتباط عمیق فرد با محیط بوده و در آن، فرد نوعی همذات‌پنداری بین خود و مکان را احساس می‌کند (Amiri et al, 2022). مطالعات اخیر نشان داده‌اند عوامل زیبایی‌شناختی، تنوع عملکردی، فعالیت‌پذیری فضا، امنیت، و هویت مکانی، از مؤلفه‌های اصلی در شکل‌گیری حس تعلق به فضاهای عمومی به‌ویژه پارک‌های شهری هستند (Adhesh et al, 2024). از دیدگاه طراحان شهری، تقویت حس تعلق، نقش مؤثری در ارتقای کیفیت قلمروهای همگانی، بهبود تعاملات اجتماعی، و افزایش امنیت روانی کاربران دارد (Tahmasebizade & Solemani, 2022). احساس تعلق، هم به واسطه ویژگی‌های کالبدی (نظم فضایی، دسترسی، خوانایی)، و هم به واسطه عوامل غیر کالبدی مانند تجربه جمعی، معنا و هویت، شکل می‌گیرد (Bagheri & Beyranvand, 2016). تجارب هر شخص از حس مکان منحصر به خودش است (Spittles, 2015). پایین بودن سطح کیفیت محیط‌های شهری، کاهش رضایت از مطلوبیت محیط و ضعف شدن پیوندهای اجتماعی بر میزان حس تعلق به مکان تأثیر می‌گذارد (Tahmasebizade & Solemani, 2022). دل بستگی به مکان و حس تعلق می‌تواند سبب پیوند فرد با مکان شود؛ به گونه‌ای که فرد، خود را جزئی از مکان می‌بیند و شخصیتی نیز برای آن در ذهن خود تصور می‌کند که نزد او متفاوت از دیگر مکان‌ها و منحصر به فرد، قابل احترام و مهم است (Maroofi, 2021). در مرحله توصیف، احساس تعلق به عواملی که آن را تشکیل می‌دهد، قابل تجزیه است و این حس در مرحله ادراک در واقع، درکی از عاطفه و محبت نسبت به مکان است که ممکن است برای شخص قابل وصف نباشد (Nikkhah et al, 2020). وجود حس تعلق خاطر باعث می‌شود که ساکنان و شهروندان در فعالیت‌های اجتماعی که مرتبط با مکان مورد نظر است، مشارکت کرده و نسبت به آن‌ها احساس مسئولیت کنند (Maroofi, 2021). حس مکان یک مفهوم مطلوب برای تحقیق در مورد رفتار فرد نسبت به یک مکان است (Zlender & Gemin, 2020).

نیاز مردم به داشتن مکان‌هایی برای رفع نیازهای روانی و تعاملات اجتماعی، از الزامات زندگی شهری امروز است (Latifi & Sajadzadeh, 2014)؛ در واقع، افزایش احساس تعلق به مکان بین استفاده‌کنندگان از محیط‌ها و فضاهای شهری به یکی از دغدغه‌های مهم طراحان و برنامه‌ریزان شهری تبدیل شده است (Hashghaei et al, 2016)؛ اما رشد شهرها سبب بی‌توجهی به عرصه‌های عمومی که بسترساز تعاملات اجتماعی هستند، شده‌اند و فضاهای سبز شهری، به‌خصوص پارک‌ها، می‌توانند به عنوان مکانی که این محیط مکانیکی را از این حالت دلگیر خارج کنند، عمل کنند (Pak Nahad & Pajouhan Far, 2018). فضاهای سبز، فضاهایی هستند که می‌توانند حس مکان اجتماعی را به افراد القا کنند و به آن‌ها امکان احساس استقلال و آزادی دهند؛ به گونه‌ای که در محیط کار و یا فضای خانه چنین چیزی امکان ندارد (Pak Nahad & Pajouhan Far, 2018). پارک‌های شهری، بخشی از زیرساخت طبیعی و به عنوان مؤلفه‌های تأثیرگذار و مهم در سیمای شهر، محلی برای ارتباط انسان و طبیعت است، انسانی که امروزه با پیشرفت‌های صنعتی و توسعه سریع آن‌ها با طبیعت بیگانه و ناشناخته شده است (Naroei & Yal, 2021). همچنین، نقشی مهم در فضاها دارند و مکان‌های تفریحی برای ساکنان شهری هستند (Wang et al, 2022). طراحی مناسب پارک‌های شهری طبق ارزش‌های زیباشناختی، محیطی و اجتماعی می‌تواند سبب افزایش کیفیت پارک‌ها شود و زندگی شهروندان را نیز تحت تأثیر قرار دهد (Moradian et al, 2019). جغرافی‌دانان به این نتیجه رسیده‌اند که ویژگی فضای پارک‌ها می‌تواند بر چگونگی استفاده از پارک مؤثر باشد (Khammar et al, 2014). این فضاها یکی از عوامل مهم تأثیرگذار در شکل‌دهی پایداری اجتماعی و همچنین از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع هستند (Annabestani & Hosseini, 2018). زمانی می‌توان از این فضاها استفاده مطلوب و مناسبی

ارائه راهکارهای اجرایی و عملیاتی مبتنی بر داده‌های تجربی و تحلیل آماری در انتهای پژوهش، می‌تواند به عنوان الگویی عملیاتی برای بهبود طراحی و مدیریت فضاهای عمومی مشابه مورد استفاده قرار گیرد.

■ مبانی نظری و مفهوم‌شناسی

به طور کلی مکان مفهوم فیزیکی دارد؛ در عین حال مفهوم مکان برای همه افراد یکسان نیست و حتی زمان می‌تواند در ادراک و حس مکان دخیل باشد. گویی انسان در زمان‌های مختلف نسبت به یک مکان احساسات متفاوتی دارد، در نتیجه ادراک، خاطرات، تجربیات و حالت‌های شخصی بر حس مکان مؤثر است (Abbaszadeh et al, 2015). محیط شهری علاوه بر عناصر کالبدی شامل معانی، پیام‌ها و رمزهایی است که افراد بر اساس توقعات، نقش‌ها، انگیزه‌ها و عواملی دیگر، آن را درک و قضاوت می‌کنند. این حس کلی، که بعد از ادراک و همچنین قضاوت نسبت به محیطی خاص در انسان به وجود می‌آید، حس مکان است (Sarmast & Motevaseli, 2011). حس مکان در واقع بر اساس معانی نمادینی است که به واسطه افراد به محیط نسبت داده می‌شود. بنابراین، حس مکان ذاتی محیط فیزیکی نیست، بلکه بیشتر در تفاسیر محیط توسط فرد است که از تجربه وی در جامعه ایجاد می‌شود (Smith, 2011). این حس، عاملی است که سبب تبدیل یک فضا به مکانی با ویژگی‌های رفتاری و حسی ویژه برای افراد خاص می‌شود (Sarmast & Motevaseli, 2011). می‌توان گفت که «حس مکان» یکی از مفاهیم مهم مرتبط با مکان است که به ایجاد محیط‌های باکیفیت منجر می‌شود (Allahyari et al, 2020). این حس، پیوندی پویا است که فرد در نتیجه تعلق به مکان، دلبستگی به مکان، و تعهد به مکان، رضایت از مکان و هوشیاری نسبت به مکان، آن را توسعه می‌دهد (Tahmasebzade & Solemani, 2022).

از نگاه پدیدارشناسان، حس مکان به معنای ارتباط داشتن با مکان به علت درک نمادها و انجام فعالیت‌های روزمره است. این حس می‌تواند در محیط زندگی افراد به وجود آید و طی زمان، عمیق شود و گسترش پیدا کند (Falahat, 2006). ارزش‌های جمعی و فردی بر چگونگی حس مکان مؤثر است و حس مکان نیز بر نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فردی تأثیر می‌گذارد (Ghashghaee et al, 2016). تحقیقات نشان می‌دهند هرچه مدت زمان ارتباط افراد با یک مکان افزایش یابد، به همان نسبت نیز شناخت و ادراک آن‌ها از آن مکان و همچنین امکان ایجاد حس تعلق در محیط افزایش می‌یابد (Meshkini et al, 2015). از نگاه روانشناسان محیطی تعلق مکانی از ابعاد هویتی و روانشناسی قابل تفسیر است (Falahat, 2006). در روانشناسی، تعلق مکانی به رابطه شناختی افراد با محیط و یا فضایی خاص اطلاق می‌شود و به لحاظ هویتی، تعلق مکان، رابطه هویتی و تعلق افراد به محیط اجتماعی است که در آنجا زندگی می‌کنند (Ghashghaee et al, 2016). به طور کلی، می‌توان انواع نگرش‌های معنایی ارتباط انسان‌ها با مکان را در روانشناسی محیطی به رویکردهای شناختی، احساسی و اجتماعی تقسیم کرد (Meshkini et al, 2015) (Javan Forouzande & Motalebi, 2012). شامای برای حس مکان، سه مرحله تعلق به مکان، تعهد به مکان و دلبستگی به مکان را با هفت سطح تعیین می‌کند: بی تفاوت بودن نسبت به مکان، تعلق به مکان، یکی شدن با اهداف مکان، آگاهی از قرار گرفتن در یک مکان، فداکاری برای مکان، دلبستگی به مکان و حضور در مکان (Shamai, 1991) (Sarmast & Motevaseli, 2011) (Meshkini et al, 2015) (Javan Forouzande & Motalebi, 2012).

حس تعلق (sense of belonging) از واژه‌های حس و تعلق تشکیل یافته است. در لغت‌نامه دهخدا، تعلق خاطر، علاقه داشتن، میل به کسی و یا عشق به چیزی داشتن معنی می‌شود (Tahmasebzade & Solemani, 2022). احساس تعلق مفهومی مرتبط با کیفیت زندگی است و نمایانگر آن است که افراد برای یکدیگر و برای گروه اهمیت دارند (Kitchen et al, 2015). این حس، احساس ذهنی ارتباط عمیق با گروه‌های اجتماعی، مکان‌های فیزیکی و تجربیات فردی و جمعی است. همچنین، یک نیاز اساسی انسان است که

و اجتماعی دارند و به عنوان فضاهایی چندمنظوره عمل می‌کنند. ایجاد فضاهای انعطاف‌پذیر، استفاده از مسیرهای پیاده‌روی با طراحی ارگانیک، قرار دادن مبلمان شهری مناسب و ایجاد مناطق ویژه برای رویدادها از جمله پیشنهادهای پژوهش یادشده است.

در ایران نیز مطالعات متعددی در ارتباط با احساس تعلق خاطر شهروندان در فضاهای شهری صورت گرفته که در ادامه به ذکر برخی از آن‌ها پرداخته شده است. امیری و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی به ارزیابی عوامل مؤثر بر حس تعلق شهروندان به فضاهای شهری (مطالعه موردی: میدان انقلاب بندر بوشهر) از طریق ابزار پرسشنامه پرداخته است. نتایج پژوهش یادشده نشان داد حس تعلق نقش مؤثری در ارتقای کیفیت فضاهای شهری و افزایش مشارکت اجتماعی دارد. در پایان، این پژوهش راهکارهایی کلی مانند بازطراحی مبلمان، تخصیص غرفه‌های بومی، و اجرای برنامه‌های فرهنگی برای تقویت هویت مکانی میدان پیشنهاد شد. معروفی (۲۰۲۱) نیز در پژوهشی با موردپژوهی پارک شهیدی هادی‌آباد قزوین، تأثیر متغیر سرزندگی پارک‌های شهری را بر احساس تعلق محله‌ای مورد مطالعه قرار داده است. نتایج پژوهش یادشده بیانگر آن است که توجه به نقش و جایگاه مؤلفه‌های سرزندگی پارک‌های شهری و مقدار اثربخشی هر یک از آن‌ها بر خلق و بهبود احساس تعلق محله‌ای و کوشش در جهت حفظ و نگهداری آن‌ها به افزایش کیفیت محیطی و توسعه کالبدی و اجتماعی محدوده مورد پژوهش منجر خواهد شد. میرزاحسین و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با موردپژوهی کلان‌شهر تهران به سنجش وضعیت زیست‌پذیری متغیرهای حس تعلق به مکان پرداخته‌اند که مشخص شده اهمیت و تأثیر شاخص کیفیت زندگی ذهنی به صورت واضح و معنادارتری از بقیه شاخص‌ها بیشتر است و بیشتر از باقی عوامل می‌تواند به بهبود و ارتقای زیست‌پذیری در مناطق، منتهی و منجر شود. نیکخواه و همکاران (۲۰۲۰) عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر حس تعلق شهروندان به شهر بندرعباس را مورد تحلیل قرار داده‌اند. نتایج پژوهش یادشده بیانگر آن است که بین امنیت اجتماعی، تعاملات اجتماعی، خدمات محله‌ای، مکان‌های خاطر‌ساز و تعاون محله‌ای با حس تعلق شهروندان، رابطه معناداری وجود دارد. قشقایی و همکاران (۲۰۱۶) نیز در پژوهشی حس تعلق به مکان را با تأکید بر عوامل محیطی و کالبدی در سواحل شهری بوشهر مورد سنجش و ارزیابی قرار داده‌اند و بین عوامل بررسی‌شده، دسترسی و موقعیت مکان، نفوذپذیری، محیط طبیعی، تنوع فضایی و ایمنی رابطه قابل توجه و معناداری در ارتقای کیفیت حس تعلق به مکان را در سواحل بوشهر داشته‌اند.

این پژوهش در ادامه پژوهش‌های داخلی و خارجی از چند جنبه تلاش کرده است که کاری تکمیلی بر مطالعات پیشین در حوزه حس تعلق انجام دهد. نخست آنکه انتخاب پارک آزادی شیراز به عنوان یکی از فضاهای سبز قدیمی و با هویت تاریخی در جنوب کشور، امکان مطالعه احساس تعلق در بستری واقعی، پویا و چندوجهی را فراهم کرده است. پژوهش حاضر با بررسی یک مکان تثبیت‌شده در حافظه جمعی شهروندان، زمینه تحلیل عمیق‌تری از پیوند ذهنی افراد با مکان فراهم کرده است. همچنین، این پارک با وجود قدمتی بیش از نیم قرن در شهر شیراز در ارتباط با پژوهشی مرتبط با احساس تعلق خاطر شهروندان مهجور مانده و کمتر پژوهشی مرتبط با این موضوع در آن انجام شده است. در نتیجه، با توجه به موقعیت جغرافیایی مهم و نقش اجتماعی گسترده این پارک شهری، بررسی حس تعلق در چنین فضاهایی می‌تواند راهگشای احیای آن‌ها باشد. در مطالعات پیشین، اغلب تنها به یکی از ابعاد کالبدی، ادراکی یا اجتماعی اشاره شده است، در حالی که این پژوهش با اتخاذ رویکردی تلفیقی، به صورت چندبعدی ابعاد کالبدی، اجتماعی، ادراکی و زیبایی‌شناختی را هم‌زمان مورد واکاوی قرار داده است و پنج عامل ترکیبی را شناسایی کرده که در تعامل با یکدیگر، در شکل‌گیری حس تعلق مؤثرند.

همچنین، این مطالعه با بهره‌گیری از روش تحلیل عاملی اکتشافی و بر پایه داده‌های میدانی گردآوری‌شده از ۲۰۰ نمونه آماری واقعی، چارچوبی دقیق، عینی و قابل تعمیم برای سنجش مؤلفه‌های مؤثر بر حس تعلق در یک قلمرو همگانی شهری (پارک آزادی شیراز) ارائه داده است. در نهایت، این پژوهش با

آن‌ها باشد (Asadi et al, 2020).
 براساس نظر بروون و پرکینز، دل‌بستگی مکانی تجربه‌هایی مثبت به همراه دارد که گاه بدون آگاهی اتفاق می‌افتد، و در گذر زمان از پیوندهای شناختی، رفتاری و عاطفی بین گروه‌ها و یا افراد و محیط اجتماعی - فیزیکی آن‌ها ایجاد می‌شود» (Escalera-Reyes, 2020). از نگاه بیتلی، حس مکان و احساس تعلق برای داشتن یک زندگی معنادار ضروری است؛ آن‌ها به انسان، حس یکی شدن با طبیعت می‌دهند که جزء مهمی در زندگی پایدار است (Jørgensen, 2010). اصطلاح احساس تعلق به این صورت تعریف می‌شود: «تجربه‌ی درگیری شخصی در یک سیستم یا محیط به طوری که افراد خود را بخشی جدایی‌ناپذیر از آن سیستم یا محیط بدانند» (Chu et al, 2022). حس تعلق به مکان از رابطه‌ی سه مفهوم «فرد، محیط و دیگران» به وجود می‌آید (Amiri et al, 2022). عوامل تشکیل‌دهنده‌ی حس تعلق به مکان در جدول ۱ بیان شده است.

پیامدهای ذهنی، فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و رفتاری متعددی را پیش‌بینی می‌کند (Allen, 2021). احساس تعلق به مکان، چیزی بیشتر از تجربه‌ی عاطفی و نیز شناختی مکان است و عقاید فرهنگی ارتباط‌دهنده‌ی افراد و مکان را شامل می‌شود (low & Altman, 1992). حس تعلق از نظر تداوم حضور انسان‌ها در مکان، ایفاکننده‌ی نقشی مهم است؛ به گونه‌ای که سبب پیوند افراد با بافت می‌شود (Tahmasebizade & Solemani, 2022). با پیوند بیشتر افراد با مکان طی زمان، اهمیت آن به عنوان تأمین‌کننده‌ی امنیت افراد و نیازهای اساسی آن‌ها افزایش می‌یابد (Sheikhi et al, 2015) و در این صورت انسان‌ها خود را جزئی از آن مکان می‌بینند، نقشی برای آن در ذهن تصور می‌کنند و در نهایت، مکان برای افراد قابل احترام می‌شود (Tahmasebizade & Solemani, 2022). در مفهوم دل‌بستگی مکانی فقط بهره‌برداری از مکان مهم نیست، بلکه باید نوعی توجه و احساس در انسان‌ها نسبت به مکان وجود داشته باشد که برآورده‌کننده‌ی نیاز انسان‌ها در سطحی فراتر از نیازهای اولیه‌ی

جدول ۱. عوامل تشکیل‌دهنده‌ی حس تعلق (منبع: برگرفته از (Javan Forouzande & Motalebi, 2012) (Ghashghaei et al, 2016))

عوامل تشکیل‌دهنده‌ی حس تعلق	
عوامل ادراکی شناختی فردی	شناخت فرد از یک محیط و مکان از شرایط اولیه برای خلق حس تعلق به مکان است، در نتیجه محیط‌های با تمایز کالبدی و خوانایی جزء محیط‌های مطلوب برای استفاده‌کنندگان است و ادراک مناسب‌تر و بهتری از سوی اشخاص در آن شکل می‌گیرد. تعیین خرابیم همسایگی و حدود مالکیت از مؤثرترین و مهم‌ترین عامل‌های ادراک انسانی از محیط است.
عوامل اجتماعی	نقش عوامل اجتماعی مانند نشانه‌های اجتماعی و فرهنگ نمادها از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. چیزی که محیط کالبدی را تحت عنوان بستری برای تعامل اجتماعی تبیین می‌کند، در واقع نمادهای محیطی مشترک و یکسان اجتماعی و توانایی و قابلیت محیطی در گسترش این بعد است. در این سلسله‌مراتب از حس تعلق، بستر و زمینه‌ی فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی محیط است که اشخاص عنصرهای کالبدی را بر مبنای ادراک خود کشف و تفسیر می‌کنند و در واقع بشر به شیوه‌ای جمعی و گروهی از محیط رمزبرداری می‌کنند.
عوامل محیطی-کالبدی	محیط به ۲ عامل کالبدی و فعالیت مطابق با نظریه مکان - رفتار در روانشناسی محیطی تقسیم می‌شود. تعاملات انسان‌ها و عامل‌های اجتماعی کنش‌ها، فعالیت‌ها و رویدادهای حکم فرما در یک محیط را تعریف می‌کنند. عنصرهای کالبدی به وسیله‌ی خلق تمایز محیطی، ارتباط بیرون و درون در فضاها به خلق حس تعلق می‌پردازند.

به طور کلی، دو دسته‌بندی را می‌توان برای حس تعلق تعریف کرد: (Javan Forouzande & Motalebi, 2012). ۱- تعلق اجتماعی: تعلق اجتماعی بر اساس نظریه‌ی محیط اجتماعی تشکیل شده است و می‌تواند بر اساس تعامل‌های اجتماعی و کنش‌ها در محیط ایجاد شود (Amiri et al, 2022).
 ۲- تعلق کالبدی به مکان: این نوع تعلق، اجزا و عناصر کالبدی مکان به عنوان یک بخش از فرایند شناخت و نیز هویت انسانی را در بر می‌گیرد (Javan Forouzande & Motalebi, 2012). اصطلاح دیگری که می‌توان برای این بخش به کار برد، تعلق انتخابی است؛ به این منظور که با انتخاب مکان زندگی تعیین می‌شود (Amiri et al, 2022). این مکان امکان اتصال به مکان‌های دیگر را فراهم می‌کند و برای زندگی روزمره راحت‌تر است (Jørgensen, 2010). پروشانسکی به ضرورت توجه به اجزا و عناصر کالبدی در محیط و نقش آن در شکل‌گیری هویت بصری و تداوم آن اشاره می‌کند. وی بر نقش

به طور کلی، دو دسته‌بندی را می‌توان برای حس تعلق تعریف کرد: (Javan Forouzande & Motalebi, 2012). ۱- تعلق اجتماعی: تعلق اجتماعی بر اساس نظریه‌ی محیط اجتماعی تشکیل شده است و می‌تواند بر اساس تعامل‌های اجتماعی و کنش‌ها در محیط ایجاد شود (Amiri et al, 2022).
 ۲- تعلق کالبدی به مکان: این نوع تعلق، اجزا و عناصر کالبدی مکان به عنوان یک بخش از فرایند شناخت و نیز هویت انسانی را در بر می‌گیرد (Javan Forouzande & Motalebi, 2012). اصطلاح دیگری که می‌توان برای این بخش به کار برد، تعلق انتخابی است؛ به این منظور که با انتخاب مکان زندگی تعیین می‌شود (Amiri et al, 2022). این مکان امکان اتصال به مکان‌های دیگر را فراهم می‌کند و برای زندگی روزمره راحت‌تر است (Jørgensen, 2010). پروشانسکی به ضرورت توجه به اجزا و عناصر کالبدی در محیط و نقش آن در شکل‌گیری هویت بصری و تداوم آن اشاره می‌کند. وی بر نقش

قلمرو همگانی

واژه قلمرو در فرهنگ لغت دهخدا، به مملکت، ملک و ولایت متصرف معنا شده است (Dehkhoda, 1998). معادل انگلیسی آن، Territory است؛ که این کلمه از ریشه Terra به معنای زمین گرفته شده است و آن را محدوده‌ی در دست تصرف و تملک و مازاد بر آن، در معنای زمین یک کشور نیز می‌نامند. به اصطلاح، قلمرو همراه با یک مکان قادر است هویت روانشناختی پیدا کند و با ترکیب کالبدی و حس مالکیت به صورت نماد درآید (Shahbazi et al, 2017). با نگاه تاریخی نیز درمی‌یابیم که از ابتدای ساکن شدن انسان‌ها و به وجود آمدن سرپناه‌های اولیه، شکل‌دهی آگاهانه به محیط، باعث نشانه‌گذاری هدفمند شده که آن را می‌توان در غارهایی که متعلق به ۳۰ هزار سال پیش هستند، به شکل دیوارنگاره‌ها مشاهده کرد (Einifar & Aghalatif, 2011). عوامل مؤثر بر شکل‌گیری مفهوم قلمرو به‌طور خلاصه در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. عوامل مؤثر بر شکل‌گیری مفهوم قلمرو (منبع: برگرفته از (Einifar & Aghalatif, 2011))

عوامل اجتماعی	مشارکت جمعی، هویت جمعی و نظارت اجتماعی
عوامل کالبدی	انتظام فیزیکی و بصری، تعادل در محیط‌های بسته و باز، ساختار مرزبندی محدوده مورد مطالعه، شاکله و ساختار کلی محدوده
عوامل کارکردی	سلسله‌مراتب دسترسی و سلسله‌مراتب عملکردهای مختلف
عوامل جغرافیایی فرهنگی	عوامل جغرافیایی نظیر وسعت، اندازه و مکان قلمرو و عوامل فرهنگی نیز نظیر آداب و رسوم و یا اعتقادات و هویت فرهنگی
عوامل ادراکی-روانی	نیازمندی‌ها و انگیزه‌های حضور در محیط، احساس امنیت، خوانایی محیط، حس تعلق به فضا
عامل زمان	زمان از آن دسته عواملی است که توانایی اثرگذاری بر عوامل مختلف را دارد. همچنین مدت زمان استفاده از قلمرو می‌تواند بر ماهیت آن قلمرو تأثیرگذار باشد. به بیانی دیگر، عامل زمان در عوامل غیر ثابت نظیر عوامل ادراکی - روانی تأثیرگذاری زیادی دارد (مثال: قلمرو بازی کودکان در اطراف منزل مسکونی، در شب و روز متفاوت است)

هستند که حضور مردم، تنوع فعالیت‌ها، میزان راحتی و آسایش، تسهیلات موجود در فضا، زیبایی مکان و امنیت از آن جمله‌اند. براساس تعاریفی که از فضای عمومی ارائه می‌شود، پارک‌ها یک بخش از فضاهای عمومی محسوب می‌شوند؛ بنابراین باید دسترسی همه افراد به آن‌ها امکان‌پذیر باشد و محل گذران اوقات فراغت و انجام فعالیت‌های مختلف و متنوع باشند (Habibi & Alipoor Shojae, 2015). امروزه فضای سبز و پارک‌ها، آخرین بازمانده‌هایی از طبیعت در شهرها هستند و در واقع می‌توان آن‌ها را حلقه ارتباط انسان و طبیعت دانست که نقش مؤثری در حمایت از سیستم‌های اجتماعی و اکولوژی شهرها ایفا می‌کنند (Nazmfar et al, 2018). پارک‌های شهری شامل کاربری فضای سبز محسوب می‌شوند و به عنوان عنصری پویا، نقش بازدهی اجتماعی، اکولوژیکی و همچنین زیباسازی سیما و منظر شهری را به عهده دارند (Mozaffari & Dosti, 2013). طراحی پارک‌های شهری باید مطابق و هماهنگ با سلیقه و خواسته‌های طبقات مختلف اجتماعی باشد و بتواند آسایش، آرامش و زیبایی را برای تمام اقشار و طبقات اجتماعی در شهر فراهم کند (Gholipour & Mahdinejad, 2020). پارک‌های شهری سبب ایجاد فرصت‌هایی در زمینه‌های گوناگون، مانند امکانات تفریحی، محیطی زیبا و ارتقای کیفی محیط می‌شوند (Azzadeh et al, 2015) و همچنین مزایای اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و فرهنگی بی‌شماری دارند و محلی برای ورزش‌های منظم و به تبع آن، افزایش آرامش، کاهش استرس، سلامتی، فراهم کردن فرصتی برای بازی، کمک به تعدیل هوا، تشویق‌های اجتماعی و نیز فرهنگی هستند (Annabestani & Hosseini, 2018). پارک‌های شهری از نظر اندازه، هدف و ویژگی‌ها به انواع مختلفی تقسیم می‌شوند؛ در واقع همچون سایر خدمات شهری از تقسیم‌بندی کالبدی شهر پیروی می‌کنند و به پارک‌های «همسایگی، محله‌ای، منطقه‌ای و شهری» قابل تفکیک هستند (Ebrahimzade et al, 2014).

حس تعلق در قلمرو همگانی

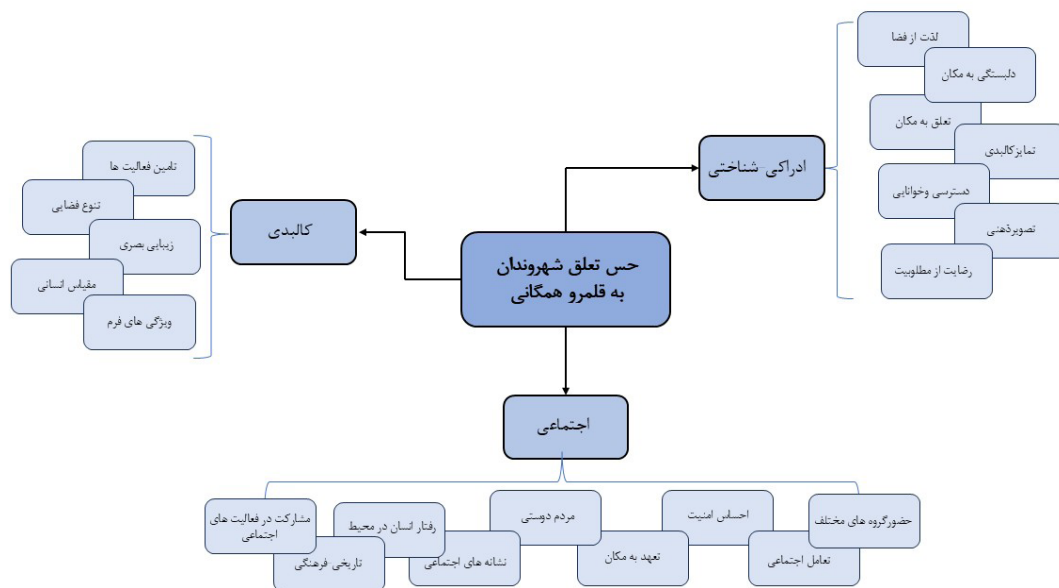
به عنوان جمع‌بندی شاخص‌های مربوط به حس تعلق در قلمرو همگانی شهری با توجه به منابع استفاده‌شده در پژوهش گردآوری شده و در جدول ۳ آورده شده است. در نهایت از نتیجه مطالعات صورت گرفته، به عواملی به عنوان شاخص‌های حس تعلق به مکان (پارک‌های شهری) دست‌یافته‌شده که در شکل ۱ به عنوان چارچوبی برای تحلیل ارائه می‌شود.

قلمرو همگانی که همان قلمرو عمومی نیز هست را می‌توان Public sphere معنا کرد. واژه‌های معادلی که در فرهنگ آکسفورد به عنوان صفت‌هایی برای این واژه آمده‌اند، عبارت‌اند از: «متعلق به مردم بودن، تعلق داشتن به یک جمعیت یا ملت، در معرض دید و مشاهده یا اطلاع عموم قرار داشتن، در انحصار استفاده خصوصی نبودن، پاسخ‌گو بودن به همه مردم (Kavoshnia et al, 2018). مفهوم حوزه عمومی (قلمرو همگانی) بر فضاهای اختلاط و گرد هم آوردن افراد با دیدگاه‌ها و ارزش‌های متفاوت تأکید دارد (Featherstone, 2024). این قلمروها با توجه به اینکه ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی جامعه را دارند، ظرف فعالیت شهری و ضرورت‌های برآمده بر آن محسوب می‌شوند. این‌گونه قلمروها، کیفیت زندگی را نمایش می‌دهند و فراهم‌کننده زمینه‌ای برای برقراری تعاملات اجتماعی و همچنین بروز رفتارها هستند (Sholeh et al, 2018). فضاهای عمومی شهری مانند پارک‌ها و پیاده‌راه‌ها می‌توانند مثال‌های خوبی برای قلمروهای همگانی باشند. در تصرف این مکان‌ها هیچ‌گونه محدودیتی وجود ندارد؛ البته تا زمانی که قوانین رعایت شود (Shahbazi et al, 2017).

فضاهای عمومی شهری به عنوان قلمرو همگانی در گذر زمان و بر اساس شرایط فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی تغییر پیدا می‌کنند و از آنجا که زندگی روزمره افراد در این فضاها شکل می‌گیرد، مناسب بودن این فضاها برای استفاده همه گروه‌ها موضوع مهم و قابل توجهی است (Bagheri & Beyranvand, 2016). این فضاها، در واقع صحنه نمایش زندگی روزمره انسان‌ها است و آن را می‌توان در تقابل با فضاهای خصوصی تعریف کرد (Nazmfar et al, 2018) و به دلیل کارکرد اجتماعی و ساختار کالبدی، مهم‌ترین وسیله برای تقویت جامعه مدنی هستند. اصطلاح فضای عمومی برای توصیف کردن فضاهایی از شهر همچون خیابان‌ها، میادین، پارک‌ها و ساختمان‌های عمومی که برای عموم آزاد و قابل دسترس است، به کار برده می‌شود (Habibi & Alipoor Shojae, 2015). اگر دسترسی برابر به قلمرو همگانی برای همه افراد جامعه مهیا شود، جدایی اجتماعی کاهش پیدا می‌کند و تنوع فرهنگی می‌تواند فضای عمومی را به مکانی تبدیل کند که گروه‌های مختلف و افراد بتوانند در اجرای قوانین مشارکت کنند؛ بنابراین اولین قدم برای دستیابی به قلمرو همگانی که تحقق جامعه مدنی را ضمانت می‌کند، تشویق مردم به حاضر شدن در فضای عمومی یا فراهم کردن دسترسی برابر و مساوی برای همه گروه‌ها و افراد است (Modiri, 2006). عوامل مختلفی در میزان موفقیت فضاهای عمومی و افزایش رضایت استفاده‌کنندگان از این فضاها مؤثر

جدول ۳. شاخص‌های حس تعلق

منابع	شاخص	ردیف
(Tahmasebizade & Solemani, 2022), (Baghery, N., & Beyranvand 2016), (Nikkhah et al., 2020), (Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015), (Shamai, 1991)	حضور در فضا	۱
(Nazmfar et al., 2018), (Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015)	اجتماع‌پذیری	۲
(Mirzahosseini et al., 2021), (Ghashghaee et al., 2016)	نحوه رفتار انسان	۳
(Tahmasebizade & Solemani, 2022)	رضایت از مطلوبیت (مکان)	۴
(Latifi & Sajadzadeh, 2014), (Pak Nahad & Pajouhan Far, 2018), (Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015), (Nikkhah et al., 2020), (Ghashghaee et al., 2016), (Javan Forouzande, A., & Motalebi, 2012)	تعامل اجتماعی	۵
(Maroofi, 2021), (Modiri, 2006), (Javan Forouzande, A., & Motalebi, 2012), (Ghashghaee et al., 2016)	مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی	۶
(Moradian, et al. 2019), (Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015), (Gholipour & Mahdinejad, 2020), (Azizzadeh et al., 2015)	زیبایی بصری	۷
(Ghashghaee et al., 2016)	تعلق به محیط	۸
(Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015)	احساس امنیت	۹
(Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015)	تسهیلات موجود	۱۰
(Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015), (Javan Forouzande, A., & Motalebi, 2012), (Ghashghaee et al., 2016)	خوانایی	۱۱
(Tahmasebizade & Solemani, 2022), (Shamai, 1991)	دلبستگی به مکان	۱۲
(Tahmasebizade & Solemani, 2022), (Shamai, 1991)	تعلق به مکان	۱۳
(Tahmasebizade & Solemani, 2022), (Shamai, 1991)	تعهد به مکان	۱۴
(Falahat, 2006), (Meshkini et al., 2015), (Shamai, 1991), (Sheikhi, 2015), (Escalera-Rayes, 2020)	زمان	۱۵
(Low & Altman, 1992), (Javan Forouzande, A., & Motalebi, 2012), (Ghashghaee et al., 2016), (Annabestani & Hosseini, 2018)	فرهنگ	۱۶
(Javan Forouzande, A., & Motalebi, 2012), (Ghashghaee et al., 2016)	تمايز كالبدی	۱۷
(Javan Forouzande, A., & Motalebi, 2012), (Ghashghaee et al., 2016)	ویژگی فرم	۱۸
(Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015), (Tuan, 1977), (Falahat, 2006)	فعالیت‌ها	۱۹
(Habibi, M. and Alipoor Shojaaee, 2015)	مقیاس انسانی	۲۰

شکل ۱. چارچوب مفهومی پژوهش

گرفته است. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش به صورت پرسشنامه انجام شده و برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است. به این ترتیب ۲۰۰ پرسشنامه از شهروندان (متوسط تعداد مراجعه کنندگان به پارک در ساعت‌های پر رفت و آمد شبانه‌روز) تکمیل شده است. روش نمونه‌گیری، به شیوه تصادفی ساده است. ویژگی‌های عمومی پاسخ‌دهندگان در جدول ۴ ارائه شده است. از آنجا که پایایی، سازگاری پرسشنامه را اندازه‌گیری و تعیین می‌کند، در پژوهش حاضر، پایایی با استفاده از نرم‌افزار SPSS و محاسبه آلفای کرونباخ سنجیده شده است. مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۴۸ به دست آمده که با توجه به اینکه بین دو عدد ۰/۸ و ۰/۹ قرار می‌گیرد، پایایی آن عالی تفسیر شده است. روایی نیز نشان می‌دهد نتایج یک پژوهش تا چه حد معتبر و قابل اعتماد است. از این رو، با توجه به مقدار KMO به دست آمده در تحلیل عاملی و معناداری آزمون بارتلست که نشان داد داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی مناسب هستند. همچنین، نظر افراد هنگام پر کردن پرسشنامه‌ها برای کافی بودن شاخص‌ها برای افزایش حس تعلق و نظر مثبت متخصصان این حوزه در رابطه با شاخص‌های موجود در پرسشنامه و پوشش دادن بحث، می‌توان گفت که پژوهش از روایی قابل قبول و مناسبی برخوردار است.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر تحقیقی کاربردی بوده که با رویکرد توصیفی - تحلیلی نگاهشده شده است. ابتدا برای تدوین چارچوب نظری به شیوه اسنادی و کتابخانه‌ای با مطالعه منابع، مقالات و کتاب‌های مرتبط با موضوع، به اطلاعات مورد نیاز دست یافته و در ادامه گردآوری اطلاعات به شیوه میدانی صورت گرفته است. همچنین، به منظور بررسی تأثیر قرارگاه‌های رفتاری بر شکل‌گیری حس تعلق شهروندان به پارک آزادی شیراز از روش تحلیل فضایی مبتنی بر مشاهده میدانی استفاده شد. به این منظور، ابتدا نقشه تحلیلی پارک تهیه و فضاهای مختلف آن بر اساس معیارهایی نظیر میزان و نوع استفاده کاربران، انطباق رفتارهای مشاهده شده با کارکرد طراحی شده فضا، و میزان حضور مستمر افراد، به دو دسته قرارگاه رفتاری مثبت، و قرارگاه رفتاری منفی، تفکیک شدند. قرارگاه‌های رفتاری مثبت، نواحی‌ای را شامل می‌شوند که در آن‌ها رفتارهای متناسب با فضا، استفاده مکرر و حضور فعال کاربران مشاهده شد؛ در حالی که قرارگاه‌های رفتاری منفی به فضاهایی گفته می‌شود که فاقد کارکرد مشخص، بلااستفاده یا همراه با رفتارهای ناهماهنگ با فضای طراحی شده بوده‌اند. در ادامه در راستای تحلیل و تبیین داده‌ها و اطلاعات لازم از روش تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شده که این تحلیل در نرم‌افزار SPSS انجام

جدول ۴. ویژگی‌های عمومی پاسخ‌دهندگان (منبع: نگارندگان)

تحصیلات		وضعیت اشتغال		سن		جنسیت	
۱۲	زیر دیپلم	۷۲	محصل	۱۰	زیر ۲۰ سال	۱۲۷ نفر	زن
۲۷	دیپلم	۱۰	خانه‌دار	۱۲۸	۲۰ تا ۲۹ سال	۷۳ نفر	مرد
۹۸	کارشناسی	۷	فاقد شغل	۳۲	۳۰ تا ۳۹ سال	-	-
۵۳	کارشناسی ارشد	۲۷	شغل دولتی	۱۸	۴۰ تا ۴۹ سال	-	-
۱۰	دکتری و بالاتر	۷۲	شغل آزاد	۱۲	۵۰ تا ۵۹ سال	-	-
-	-	۱۲	سایر	-	-	-	-

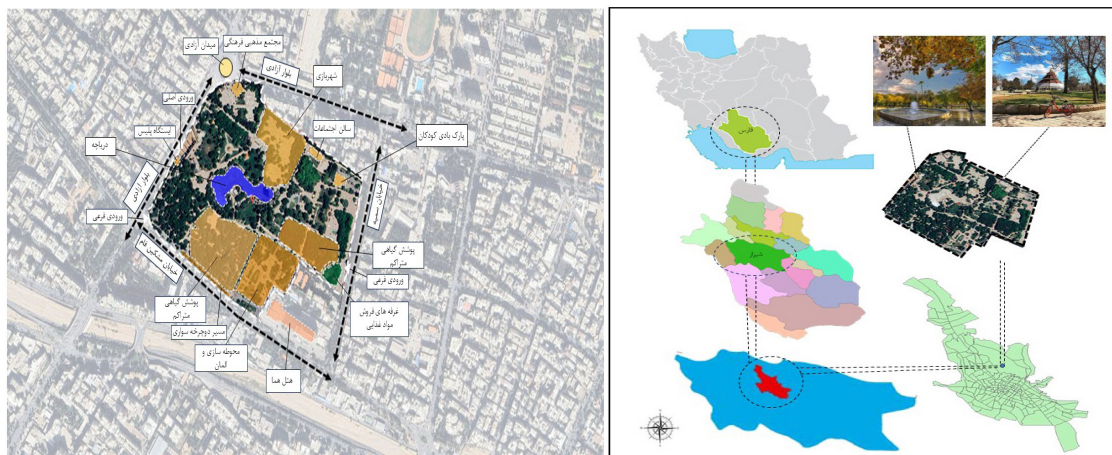
معرفی محدوده مورد مطالعه

برای خاطره‌سازی نسل‌های مختلف مردم شیراز، به علت فرسوده شدن تجهیزات فعالیت خودش را پایان داد. این پارک به دلیل قرارگیری در مرکز شهر، به صورت گسترده مورد بازدید گردشگران و گروه‌های مختلف قرار می‌گیرد و کانون حضور بسیاری از شهروندان و مسافران است که به تبع آن، با توجه به گستردگی سطح و نیز موقعیت قرارگیری آن در شهر، امکان استفاده از آن برای طیف‌های مختلف سنی و جنسی وجود دارد. وسعت زیاد و نیز تنوع هندسی آن، امکان شکل‌گیری نقاط امن و ناامن زیادی را در آن به وجود آورده است (شکل ۲). با توجه به طبقه‌بندی صورت‌گرفته از پارک‌های شهری، که پارک‌های با مساحت بیش از ۱۰ هکتار و شعاع عملکرد بیش از ۲۵۰۰ متر را جزء پارک‌های شهری - منطقه‌ای به شمار می‌آورد (Ebrahimzade et al, 2014)، پارک آزادی با مساحت بیش از ۲۱ هکتار از جمله پارک‌های شهری - منطقه‌ای محسوب می‌شود. در جدول ۵ ویژگی‌های کلی پارک آزادی بیان شده است.

شیراز، کلان‌شهری در ایران و مرکز استان فارس در جنوب کشور است. جمعیت این کلان‌شهر بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، ۱۵۶۵۵۷۲ نفر بوده است که بر این اساس، پنجمین شهر بزرگ ایران و پرجمعیت‌ترین شهر جنوب کشور به شمار می‌رود. این شهر به عنوان یکی از مراکز مهم گردشگری و توریستی ایران مطرح بوده و جاذبه‌های گردشگری زیادی دارد که پارک آزادی نیز یکی از آن‌هاست. پارک آزادی یا بوستان شهر، نام یکی از بوستان‌های قدیمی کلان‌شهر شیراز است که در سال ۱۳۴۵ در زمین‌های نادر کاظمی و رجبعلی صراف در نزدیکی باغ صفا به وسعت بیش از ۲۱ هکتار یا ۲۱۰ هزار مترمربع در شمال شهر ساخته شد. پارک آزادی از سمت شرق، به خیابان سمیه؛ از غرب، به فلکه گاز و از شمال، به بلوار آزادی و از جنوب، به خیابان مشکین‌فام محدود می‌شود. در سال‌های اول در این پارک زیبا یک سینمای تابستانه دارای ظرفیت ۵۴ نفری و یک شهر بازی راه‌اندازی شد که تا بعد از جنگ تحمیلی هم وجود داشت، اما در سال‌های اخیر شهرسازی که مکانی

جدول ۵. ویژگی‌های پارک آزادی شیراز

امکانات	موقعیت جغرافیایی	مساحت	سال احداث	پارک آزادی
تالار اجتماعات، مجتمع فرهنگی، تالار نمایش، شهرسازی، نمازخانه، خانه فرهنگ، لانه پرندگان، دریاچه مصنوعی	در شمال شهر شیراز و در میدان گاز واقع شده است. از شرق، به خیابان سمیه؛ از غرب، به میدان گاز؛ از شمال، به بلوار قدس و از جنوب، به خیابان مشکین‌فام محدود می‌شود	۲۱ هکتار	۱۳۴۵	

شکل ۲. موقعیت پارک آزادی در شهر شیراز و موقعیت عناصر و اجزای مختلف پارک آزادی

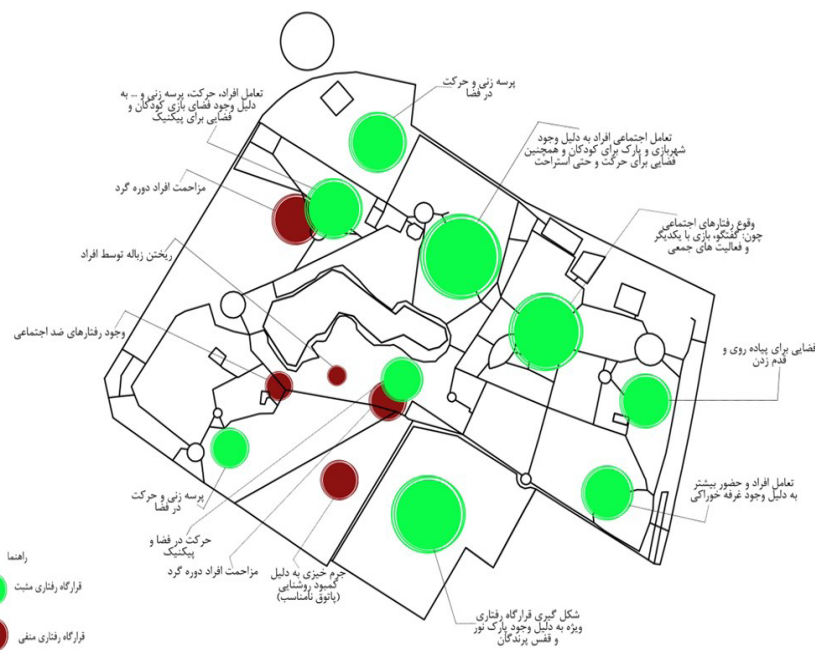
مشخص دربرگیرنده رفتار؛ ۳- وجود ساختار داخلی مکان (مبلمان و تجهیزات لازم برای وقوع رفتار)؛ ۴- محدوده زمانی مشخص برای وقوع رفتار؛ ۵- وجود درجه مشخصی از الگوهای رفتار-مکان؛ ۶- همساختی رفتار و ظرف کالبدی برای به وجود آمدن الگوی مکان-رفتارها (Mehri Ghahfarokhi et al, 2020). در مجموع، قرارگاه‌های رفتاری برای شناخت دقیق‌تر محدوده مورد مطالعه مناسب هستند؛ که به دو دسته قرارگاه‌های رفتاری مثبت و منفی تقسیم می‌شوند. قرارگاه‌های رفتاری منفی، قرارگاه‌هایی را شامل می‌شوند که در آن فعالیت‌ها نامتعارف، اختلال‌گر یا ناسازگار با فضا باشند. قرارگاه‌های رفتاری مثبت نیز شامل قرارگاه‌هایی می‌شود که در آن فعالیت‌های سازگار و متعارف یا خنثی رقم می‌خورد. در ادامه، نقشه قرارگاه رفتاری مثبت و منفی پارک آزادی شیراز آورده شده است. در پارک آزادی با بررسی قرارگاه رفتاری مثبت و منفی، فعالیت مختص به هر فضای خاص مشخص شده است. برای

تحلیل رفتاری در پارک آزادی

محیط و رفتار آن قدر در هم تنیده شده‌اند که به‌سختی می‌توان آن‌ها را از هم تفکیک کرد. تفکیک‌ناپذیری آن‌ها نه فقط بر مبنای این گفته مرسوم که محیط بر رفتار تأثیر می‌گذارد، بلکه به این دلیل است که نمی‌توان رفتار را مستقل از رابطه درونی آن با محیط درک کرد و اینکه رفتار را باید در بستر محیطی تعریف کرد. رفتارهای مردم (استفاده‌کنندگان فضای عمومی شهری) واحد مناسبی برای تحلیل به حساب می‌روند. این رفتارها دارای مشخصه بوده، فعالیت‌های معمول و رایج‌اند که قابل تشخیص و به صورت مؤثر نیز قابل تعریف هستند (Zolfigol and Karimi, 2019). قرارگاه رفتاری واحد مستقلی از فضا با مرزهای زمانی و مکانی محدود است و الزاماتی را برای وقوع رفتار تعریف می‌کند. برای به وجود آمدن قرارگاه‌های رفتاری ویژگی‌هایی لازم است: ۱- یک یا چندالگوی دائمی و تکرار شونده؛ ۲- محدوده مکانی

مکان تقویت می‌شود. پارک آزادی قرارگاه‌های رفتاری منفی نیز دارد که باید به این قرارگاه‌ها توجه ویژه‌ای داشت تا شهروندان هنگام استفاده از پارک دچار ناامنی نشوند و حس تعلق آنان کاهش نیابد. به طور دقیق‌تر، یکی از این قرارگاه‌ها در بخش شمال غربی و مرکز که قرارگاه رفتاری مثبت نیز است، وجود دارد. رفتار منفی این بخش، مزاحمت افراد دوره‌گرد است که سبب تکدر خاطر شهروندان می‌شود. در بخش مرکزی رفتارهای منفی دیگری همچون ریختن زباله توسط افراد صورت می‌گیرد که علاوه بر ایجاد بیماری‌های مختلف، بوی نامطبوعی به جا می‌گذارد و مانع گذر افراد به این فضاها می‌شود. در بخش جنوب و جنوب غربی پارک، رفتارهای ضد اجتماعی رخ می‌دهد و بخشی نیز پاتوق نامناسبی برای افراد است که سبب جرم‌خیزی شده که علت آن، کمبود روشنایی و نور است و سبب کاهش حس تعلق افراد به پارک آزادی شیراز می‌شود.

مثال، فضای بازی کودکان در شمال غرب و همچنین، بخش شمالی پارک یا فضای پیک‌نیک در مرکز که به عنوان قرارگاه رفتاری مثبت در نظر گرفته شده است، این امکان را می‌دهد که افراد با خیال آسوده‌تری در آن مکان حضور پیدا کنند. برای تسهیل تعاملات اجتماعی در پارک آزادی نیز نقشه قرارگاه رفتاری حائز اهمیت است. با بررسی نقشه می‌توان نتیجه گرفت فضاهایی همچون زمین بازی برای افراد بزرگسال در شمال شرق، زمین بازی کودکان و پارک نور در بخش جنوبی پارک که قرارگاه رفتاری ویژه‌ای است، بستر ساز حضور بیشتر افراد با هدفی مشترک است که حس تعلق را تقویت می‌کند. هنگامی که در یک مکان مشخص از پارک آزادی فعالیت‌های ثابتی همچون پیاده‌روی عصرگاهی در فضای شرقی پارک، پرسه‌زنی و حرکت در بخش شمال غربی و جنوب غربی و دیگر مثال‌های بیان شده شکل می‌گیرد، پیوند عاطفی فرد با

شکل ۳. تحلیل قرارگاه‌های رفتاری مثبت و منفی پارک آزادی شهر شیراز

پژوهش، شاخص‌های خاص مرتبط با موضوع مطالعه بررسی، شناسایی و در نهایت انتخاب شوند. بعد از شناسایی و بررسی شاخص‌های خاص، امکان دستیابی به داده‌ها در سطوح مورد نظر باید مورد واکاوی قرار گیرند. لذا اگر داده‌های عینی در جهت شاخص‌های شناسایی و استخراج شده در سطوح مورد نظر وجود نداشته باشند، می‌توان از داده‌های ذهنی (از روش پرسشنامه و یا دیگر ابزارهای مرتبط) استفاده کرد. پس از کنترل و بررسی یادشده، ۱۸ متغیر مرتبط با موضوع و قلمرو پژوهش معرفی شدند (جدول ۶).

یافته‌ها

مراحل تحلیل عاملی اکتشافی

شناسایی متغیرها/ شاخص‌های تبیین‌کننده موضوع مورد بررسی

برای یافتن متغیرهای موضوع مورد بررسی، ابتدا متون نظری مرتبط به صورت گسترده‌ای مورد مطالعه قرار گرفتند تا شاخص و ابعادهای مشخص‌کننده موضوع مورد پژوهش استخراج شوند. برای تطبیق و قابلیت مورد استفاده شاخص‌ها در شرایط مطالعه، باید از میان شاخص‌های عام

جدول ۶. متغیرهای تبیین‌کننده موضوع مورد بررسی

Q ¹ . میزان کیفیت فضای سبز	متغیرها
Q ² . زیبایی بصری	
Q ³ . تجهیزات مناسب برای رفاه	
Q ⁴ . حضور همه افراد به راحتی در پارک	
Q ⁵ . حضور طولانی شهروندان	

متغیرها	Q ⁶ . تعاملات اجتماعی
	Q ⁷ . ارزش تاریخی
	Q ⁸ . دلستگی به پارک
	Q ⁹ . فرم (شکل، رنگ، اندازه)
	Q ¹⁰ . نشانه‌هایی برای شاخص شدن
	Q ¹¹ . فعالیت‌های مختلف برای جذب مردم
	Q ¹² . وضعیت دسترسی
	Q ¹³ . تنوع پارک برای گذراندن اوقات فراغت
	Q ¹⁴ . جذابیت پارک برای حضور شهروندان
	Q ¹⁵ . رفتار و فعالیت آزادانه افراد در پارک
	Q ¹⁶ . احساس امنیت در پارک
	Q ¹⁷ . مردم‌دوستی در پارک.
	Q ¹⁸ . حضور باشتیاقی و علاقه افراد در پارک

بارتلت نیز دارای ۹۵ درصد اطمینان و یا بیشتر باشد (به این معنا که مقدار عددی sig این آزمون از عدد ۰/۰۵ کمتر باشند)، در نتیجه داده‌های ما برای انجام تحلیل عاملی مناسب هستند. این دو معیار در قسمت تحلیل عاملی نرم‌افزار SPSS قرار دارند. نتایج آزمون کروییت بارتلت و مقدار عددی KMO که در جدول ۷ بیان شده است، تناسب کلی نمونه‌ها برای انجام تحلیل عاملی و مناسب بودن داده‌ها برای انجام آن را نشان می‌دهند.

کنترل تناسب داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی

روش تحلیل عاملی با استفاده از ۱۸ شاخص نهایی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد. قبل از انجام تحلیل عاملی، باید از تناسب داده‌ها برای انجام آن اطمینان کسب کرد. علاوه بر کیفیت و نوع داده‌ها، باید تعداد و اندازه نمونه‌ها نیز کنترل شود. توجه به معیار KMO و آزمون کروییت بارتلت به منظور سنجش کفایت تعداد داده‌ها و تناسب آن‌ها برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی الزامی است. اگر مقدار عددی KMO از ۰/۶ بیشتر بوده و پاسخ آزمون

جدول ۷. آزمون بارتلت مقدار عددی KMO از نتایج تحلیل عاملی

آزمون کفایت نمونه‌گیری کایزر مییر اولکین	۰/۸۲۰	
آزمون کروییت بارتلت	کای اسکوئر	۷۶۰/۴۱۶
	درجه آزادی	۱۵۳
	سطح معناداری	۰/۰۰۰

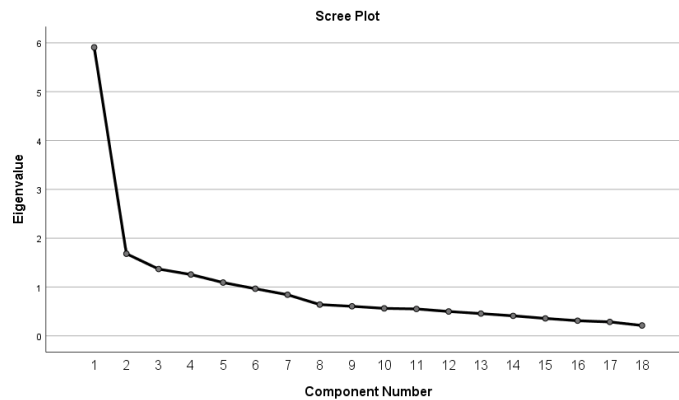
استخراج شده و درصد تغییرات آن‌ها را نشان می‌دهد. این جدول نشان‌دهنده آن است که مقدار ویژه پنج عامل بیشتر از یک بوده و این عوامل در مجموع ۶۲/۸۰۵ درصد تغییرات داده‌ها را تبیین می‌کنند. برای تعیین و مشخص کردن قطعی تعداد عامل‌هایی که باید استخراج کرد، نمودار دامنه کوه یعنی شکل ۴ نیز مورد بررسی قرار گرفت که در این نمودار یک نقطه شکست رؤیت می‌شود.

تعیین روش و تعداد عوامل

مؤلفه‌های اصلی، تعداد عواملی که قابل استخراج هستند، مشخص شد. همچنین، به منظور تعیین تعداد عواملی که باید برای مجموعه داده‌ها در این گونه تحلیل استخراج شوند، ابتدا از معیار کایسر استفاده شد. بر اساس این معیار و شاخص، تنها عوامل دارای اندازه ویژه یک یا بیش از یک، تحت عنوان منبع ممکن تغییرات در داده‌ها مورد پذیرش قرار می‌گیرند. جدول ۸، عوامل

جدول ۸. عوامل استخراج شده برای مؤلفه امنیت در بوستان‌های شهری و درصد تغییرات آن‌ها

عامل‌ها	مقادیر ویژه		مجموع ضرایب عامل دوران یافته		
	کل	درصد از واریانس	درصد از واریانس تجمعی	درصد از واریانس	درصد از تغییرات تجمعی
۱	۵/۹۰۸	۳۲/۸۲۱	۳۲/۸۲۱	۱۸/۱۷۴	۱۸/۱۷۴
۲	۱/۶۸۱	۹/۳۴۲	۴۲/۱۶۳	۱۳/۳۷۷	۳۱/۵۵۱
۳	۱/۳۶۸	۷/۶۰۱	۴۹/۷۶۴	۱۳/۰۸۵	۴۴/۶۳۵
۴	۱/۲۵۶	۶/۹۷۹	۵۶/۷۴۳	۱۱/۴۴۱	۵۶/۰۷۶
۵	۱/۰۹۱	۶/۰۶۲	۶۲/۸۰۵	۶/۷۲۸	۶۲/۸۰۵

شکل ۴. نمودار گرافیکی تشریح شده (نمودار دامنه کوه)

انتخاب روش دوران عوامل

به دست آمده، از تکنیک دوران متعامد استفاده می‌شود. اجرای تحلیل عاملی نیز با استفاده از روش واریمکس انجام شده است (جدول ۹). در جدول ۱۰، ارتباط شاخص‌ها (سوالات پرسشنامه) و عوامل نشان داده شده است. هر اندازه که مقدار قدرمطلق ضرایب بیشتر باشد، عامل معرفی شده نقش بیشتری در کل تغییرات (واریانس) متغیر مورد نظر دارد.

برای مشخص کردن نوع دوران عوامل، باید ابتدا تحلیل عاملی با دورانی مورب و با بهره‌گیری از روش دایرکت اولیمن انجام شود و ماتریس ضرایب همبستگی استخراج شده نیز که یکی از خروجی‌های نرم‌افزار SPSS است، مورد کنترل و بررسی قرار گیرند. با در نظر گرفتن ضرایب همبستگی در نتایجی که

جدول ۹. ماتریس ضرایب همبستگی بین عوامل استخراج شده

عوامل	۱	۲	۳	۴	۵
۱	۰/۶۵۸	-۰/۴۴۶	۰/۴۹۱	-۰/۳۵۲	-۰/۰۵۵
۲	۰/۱۵۷	-۰/۷۱۲	-۰/۰۳۷	-۰/۶۷۶	-۰/۱۰۳
۳	-۰/۲۳۳	-۰/۴۲۳	-۰/۵۱۲	-۰/۵۴۱	۰/۴۶۱
۴	-۰/۶۲۷	-۰/۲۴۷	۰/۴۱۸	-۰/۳۵۴	-۰/۴۹۵
۵	-۰/۳۰۷	-۰/۲۳۴	۰/۵۶۷	-۰/۰۳۲	۰/۷۳۷

جدول ۱۰. ماتریس دوران یافته اجزا

شاخص‌ها	عوامل				
	۱	۲	۳	۴	۵
Q ¹ . میزان کیفیت فضای سبز		۰/۷۷۵			
Q ² . زیبایی بصری		۰/۸۵۷			
Q ³ . تجهیزات مناسب برای رفاه			۰/۶۳۹		
Q ⁴ . حضور همه افراد به راحتی در پارک					۰/۶۹۹
Q ⁵ . حضور طولانی شهروندان					۰/۶۵۱
Q ⁶ . تعاملات اجتماعی					۰/۸۰۷
Q ⁷ . ارزش تاریخی					۰/۶۱۷
Q ⁸ . دلچسپی به پارک					۰/۸۲۶
Q ⁹ . فرم (شکل، رنگ، اندازه)			۰/۷۲۱		
Q ¹⁰ . نشانه‌هایی برای شاخص شدن					۰/۵۶۹
Q ¹¹ . فعالیت‌های مختلف برای جذب مردم				۰/۸۰۸	

عوامل					شاخص‌ها
۵	۴	۳	۲	۱	
۰/۷۵۲					Q ¹² . وضعیت دسترسی
		۰/۶۶۷			Q ¹³ . تنوع پارک برای گذراندن اوقات فراغت
				۰/۵۴۳	Q ¹⁴ . جذابیت پارک برای حضور شهروندان
				۰/۶۴۱	Q ¹⁵ . رفتار و فعالیت آزادانه افراد در پارک
				۰/۵۶۳	Q ¹⁶ . احساس امنیت در پارک
			۰/۴۰۵		Q ¹⁷ . مردم‌دوستی در پارک
	۰/۵۳۳				Q ¹⁸ . حضور با اشتیاق و علاقه افراد در پارک

تفسیر و نامگذاری عوامل

فراغت به این عامل اختصاص دارند. بار عاملی هریک از آن‌ها به ترتیب ۰/۶۳۹، ۰/۸۰۸، ۰/۶۶۷ هستند. در نهایت این عامل را می‌توان تأمین فعالیت‌ها و تنوع فضایی نامگذاری کرد.

عامل چهارم: خاطره‌انگیزی و تعلق مکانی- این عامل ۶/۹۷۹ درصد از کل واریانس را به خود اختصاص می‌دهد. متغیرهای ارزش تاریخی، دلبستگی به پارک، حضور با اشتیاق و علاقه افراد در پارک و نشانه‌هایی برای شاخص شدن به این عامل اختصاص دارند. بار عاملی هریک از آن‌ها به ترتیب ۰/۸۲۶، ۰/۵۳۳ و ۰/۵۶۹ هستند. این عامل را می‌توان خاطره‌انگیزی و تعلق مکانی نامگذاری کرد.

عامل پنجم: دسترسی و خوانایی- این عامل ۶/۰۶۲ درصد از کل واریانس را توضیح می‌دهد و متغیر وضعیت دسترسی با بار عاملی ۰/۷۵۲ به این عامل مرتبط است. بنابراین، این عامل را می‌توان دسترسی و خوانایی نامید.

پس از انجام تحلیل عاملی در SPSS و مشخص کردن عوامل و نامگذاری آن‌ها، برای هر یک امتیاز محاسبه می‌شود؛ تا مقایسه راحت‌تر انجام گیرد و در واقع میانگین هر عامل مشخص می‌شود.

عامل اول: تعامل‌پذیری و حضور پذیر- این عامل ۳۲/۸۲۱ درصد از کل واریانس را توضیح می‌دهد و بیشترین نقش را در حس تعلق خاطر شهروندان نسبت به پارک شهری ایفا می‌کند. حضور همه افراد به راحتی در پارک، حضور طولانی شهروندان، تعاملات اجتماعی، جذابیت پارک برای حضور شهروندان، رفتار و فعالیت آزادانه افراد در پارک و احساس امنیت در پارک بیشترین ارتباط را با عامل اول برقرار کرده‌اند. در نتیجه این عامل را می‌توان تعامل‌پذیری و حضور پذیر نامگذاری کرد.

عامل دوم: زیبایی‌شناسی بصری- این عامل ۹/۳۴۲ درصد از کل واریانس را توضیح می‌دهد. متغیرهای میزان کیفیت فضای سبز، زیبایی بصری و فرم به این عامل مرتبط هستند. در نتیجه این عامل را می‌توان زیبایی‌شناسی بصری نامید.

عامل سوم: تأمین فعالیت‌ها و تنوع فضایی- این عامل ۷/۶۰۱ درصد از کل واریانس را به خود اختصاص می‌دهد. متغیرهای تجهیزات مناسب برای رفاه، فعالیت‌های مختلف به منظور جذب مردم و تنوع پارک جهت گذراندن اوقات

جدول ۱۱. میانگین عوامل پنج‌گانه مؤثر بر حس تعلق شهروندان به پارک آزادی شیراز

میانگین	عامل
۰/۶۵۱	تعامل‌پذیری و حضور پذیر
۰/۶۹۰	زیبایی‌شناسی بصری
۰/۷۰۵	تأمین فعالیت‌ها و تنوع فضایی
۰/۶۳۶	خاطره‌انگیزی و تعلق مکانی
۰/۷۵۲	دسترسی و خوانایی

بحث و نتیجه‌گیری

پارک آزادی به عنوان یکی از فضاهای قدیمی سبز شیراز، اگرچه از پتانسیل‌های کالبدی و اجتماعی قابل توجهی برخوردار است، اما به دلایل گوناگون از جمله ضعف در نگهداری، فرسودگی طراحی و کم‌توجهی به نیازهای شهروندان، دچار افت عملکرد و کاهش حس تعلق شده است. این پژوهش با شناسایی شاخص‌های مؤثر، بستری برای احیای نقش اجتماعی و شهری این فضا فراهم کرده و راهبردهای طراحی و مدیریتی متناسب با آن ارائه داده است. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که حس تعلق شهروندان به فضاهای عمومی شهری، مفهومی پیچیده و چندبعدی است که از تعامل نظام‌مند عوامل کالبدی، ادراکی و اجتماعی نشئت می‌گیرد. به خلاف رویکردهای تقلیل‌گرایانه که یک یا چند عامل منفرد را به عنوان تعیین‌کننده حس تعلق معرفی می‌کنند، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد تنها از طریق هم‌افزایی میان مؤلفه‌هایی نظیر دسترسی و خوانایی فضایی، کیفیت زیبایی‌شناختی،

برای آشنایی با تصویر ذهنی شهروندان نسبت به پارک آزادی در پرسشنامه سوآلی نیز تحت عنوان «کدام عناصر در پارک آزادی برای شما شاخص و مهم هستند؟» مطرح شد. در پاسخ به این سؤال موارد بسیاری همچون لانه پرندگان، دریاچه مصنوعی، فضای سبز، اینما، فقس مارها، فضای دلنشین و آرام پارک، پاکیزه بودن محیط، اجتماع‌پذیری، نیمکت چوبی، چرخ و فلک، غرفه‌های خرید و فروش، حوض وسط پارک، وجود فضایی برای دوچرخه‌سواری، بزرگ بودن محیط پارک، درختان با قدمت زیاد و متنوع، عدم تردد موتورسیکلت و شهرسازی، یادآور پارک آزادی هستند و هر یک از شهروندان یک یا چند مورد از این موارد را در ذهن خود با شنیدن نام پارک آزادی به یاد می‌آورند. در این میان، بیشترین تکرار مربوط به فضای سبز پارک با ۳۷ تکرار، دریاچه مصنوعی با ۳۴ تکرار، لانه پرندگان با ۲۲ تکرار و اینما با ۱۸ تکرار است. این موارد بیشترین تأثیر را در ذهن شهروندان گذاشته و در خاطر آنان ثبت شده‌اند.

ارتقای کیفیت کالبدی و زیبایی شناختی، بر ظرفیت‌های اجتماعی و عملکردی فضا نیز تأکید شود. همچنین، استفاده از روش‌های طراحی مشارکتی و مدیریت تعاملی، می‌تواند بستری مؤثر برای تقویت پیوند ذهنی شهروندان با فضاهای شهری فراهم آورد و از این رهگذر، پایداری اجتماعی و تعلق‌پذیری فضاهای همگانی را تضمین کند.

با توجه به پیشینه مقالات بررسی شده می‌توان بیان کرد که تنوع فضایی، ایجاد فضاهای دلنشین، افزایش و بهبود امکانات و تجهیزات، استفاده از عناصر فرهنگی و هنری، تنوع فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی، دسترسی، سرزندگی و کیفیت فضا از مواردی هستند که در مقاله حاضر و مقالات مورد بررسی در پیشینه پژوهش به آن‌ها تأکید شده است و از موارد مشترک بین آن‌ها هستند. در این پژوهش به ارزش تاریخی مکان (پارک) و تصویر ذهنی شهروندان نیز اشاره شده است. در نهایت، می‌توان اظهار کرد که ارتقای حس تعلق شهروندان به پارک‌ها نمی‌تواند محصول یک برنامه‌ریزی یک‌مرتب‌ه یا یک طراحی واحد باشد و دارای سلسله‌روابطی است که اعم از مشارکت، انواعی از فعالیت‌ها، هماهنگی و متناسب با فرهنگ و سنت‌های شهر شیراز است. در پایان برای افزایش احساس تعلق، پیشنهادها و راهکارهایی ارائه می‌شود که به ارتقای این حس در پارک آزادی کمک کند.

فرصت‌های فعالیتی متنوع، و زمینه‌های تعامل اجتماعی و خاطره‌سازی جمعی، می‌تواند به تقویت معنادار این حس در کاربران شهری دست یافت. در این پارک به عنوان نمونه موردی مشخص شد که عامل «دسترسی و خوانایی» بیشترین نقش را در ارتقای حس تعلق ایفا می‌کند. با این حال، بررسی تطبیقی میانگین مؤلفه‌ها حاکی از آن است که این اثرگذاری تنها در تعامل با سایر عوامل معنا می‌یابد؛ به گونه‌ای که حضورپذیری و امکان تعامل آزادانه، کیفیت بصری فضا، و ظرفیت‌های خاطره‌انگیز محیط، به طور مکمل در تجربه ذهنی کاربران نقش آفرینی می‌کنند. این نتایج مؤید آن است که حس تعلق، نه فقط بر پایه ویژگی‌های کالبدی، بلکه بر بستر تجربه زیسته و ادراک فعال افراد از فضاهای عمومی شکل می‌گیرد. همچنین، بررسی و تحلیل قرارگاه‌های رفتاری مثبت و منفی نیز بر احساس تعلق شهروندان تأثیر قابل توجهی دارد. برای شفاف‌سازی این موضوع می‌توان گفت که با بررسی این بعد امنیت روانی افراد در پارک مورد ارزیابی قرار می‌گیرد؛ به بیان دیگر هنگامی که شهروندان نسبت به هر بخش از فضای شهری آگاه هستند که برای چه فعالیت‌های طراحی شده، احساس اشنایی و امنیت آنان بالا می‌رود که این خود زمینه‌ساز احساس تعلق است.

بر این اساس، پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاری‌های شهری و راهبردهای طراحی، با رویکردی یکپارچه و چندسطحی تدوین شوند؛ به گونه‌ای که ضمن

جدول ۱۲. پیشنهادهای ارتقای حس تعلق در بوستان آزادی شیراز

عوامل	راهبرد	سیاست	
تعامل‌پذیری و حضورپذیری	بهبود روشنایی در پارک	ایجاد نورپردازی بیشتر در مناطق حیاتی و کلیدی پارک به‌ویژه ورودی‌ها و مسیرهای عبور مرور و همچنین در مسیر اتصال به پارک نور و فضاهایی با امکان جرم‌خیزی بالاتر	
	مناسب‌سازی فضای پارک برای همگان	احداث یک مسیر به‌هم‌پیوسته مخصوص عبور نابینایان در سرتاسر پارک	
	ایجاد تنوع فعالیتی	تعبیه میزهای پینگ‌پونگ و شطرنج برای افراد سالمند و جوانان به‌ویژه در ضلع شرقی	امکان بازی کودکان با آب برای افزایش حضورپذیری آنان در حاشیه پارک نور
		برپایی مسابقات فرهنگی - هنری برای استفاده از گروه‌های اجتماعی بیشتر	افتتاح کافه ۲۴ ساعته مرتبط با صنایع دستی و فرهنگ شهر شیراز در اطراف پارک نور
زیبایی‌شناسی بصری	ایجاد تنوع کالبدی	احداث فرهنگسرا در ضلع جنوبی پارک برای افزایش تنوع فعالیتی	
	بهبود وضعیت فضای سبز	جدارسازی و بهبود جداره‌های آسیب‌دیده پارک	بازسازی جداره‌های اطراف حوض‌های واقع در ضلع شمالی پارک
		هرس کردن به‌موقع درختان موجود در پارک برای حفظ زیبایی پارک	ایجاد باغچه‌های رنگی و جذاب در اطراف گل‌ها و تک‌درخت‌های بخش‌های مختلف پارک
		تنوع در پوشش گیاهی از طریق کاشت گونه‌های مختلف گیاهی با تنوع رنگ‌ها و ارتفاع‌ها	استفاده از آلاچیق‌های بزرگ برای ایجاد جمع‌های خانوادگی و همچنین آسایش‌های محیطی
تأمین فعالیت‌ها و تنوع فضایی	افزایش تجهیزات رفاهی مناسب	تعبیه سطل‌های زباله از جنس غیرقابل زنگ‌زدگی، به تفکیک فلز، شیشه، کاغذ	
		تعویض نیمکت‌های فرسوده در بخش‌های مختلف پارک	
		تعویض آبخوری‌های زنگ‌زده و تعبیه آبخوری‌های بیشتر در بخش‌های مختلف پارک	
	ایجاد فعالیت‌های موقت در پارک	ایجاد دستگاه‌های عابر بانک و کیوسک‌های مطبوعاتی به علت مقیاس وسیع پارک آزادی	
		تشکیل گروه‌های فعالیتی با موسیقی، نقاشی در اطراف سالن اجتماعات واقع در ضلع شمالی	
		برگزاری نمایشگاه‌های فصلی، کتاب، گل و گیاه، صنایع دستی و... در حاشیه ضلع جنوبی پارک	
فضاسازی در پارک	طراحی میدان مخصوص کودکان و استفاده زنان و سالمندان در پارک		
	احداث فضاهای کوچک جهت نشستن و گفت‌وگو در طول مسیر گذر اصلی و گذرهای دیگر		
		تقویت فضای سکون برای استراحت افراد در اطراف حوض‌های واقع در پارک	

سیاست	راهبرد	عوامل
نصب المان چهره‌های تأثیرگذار شهر شیراز در بخش‌های مختلف پارک	ارتقای هویت و ارزش‌های پارک	خاطره‌انگیزی و تعلق مکانی
حفاظت از میراث فضاهای سبز و فرهنگی پارک		
برگزاری مراسم‌های فرهنگی و مذهبی برای ارتقای رفتارهای جمعی	تقویت اجتماعات محلی پایدار	
برگزاری نمایشگاه‌های بومی و فصلی صنایع دستی استان در پارک آزادی		
افزایش توجه به عناصر شاخص پارک مانند لانه پرنده‌ها در جهت افزایش حس تعلق به مکان	حفظ تصویر ذهنی شهروندان	
استفاده از نامگذاری‌های محلی برای معرفی قسمت‌های مختلف پارک		
توجه بیشتر به بخش‌هایی از پارک که در ذهن شهروندان نقش بسته و جزئی از تصویر ذهنی آن‌ها شده است؛ مانند: دریاچه مصنوعی		
امکان استفاده از تابلوهای ۴ جهت و نقشه راهنمای پارک	بهبود جهت‌یابی در پارک	دسترسی و خوانایی
راه‌اندازی ایستگاه‌های اطلاعاتی یا استفاده از QR کدها برای دستیابی به اطلاعات مسیریابی		
ایجاد پیوستگی در پیاده‌روها و مسیرهای تمام قسمت‌های پارک برای دسترسی بهتر	بهبود دسترسی و عبور و مرور در پارک	
احداث پارکینگ مخصوص برای پارک به‌ویژه در ضلع متصل به بلوار آزادی در جهت کاهش ترافیک این محدوده و دسترسی و رفاه بیشتر برای شهروندان		
حذف پله‌ها و ایجاد رمپ و اصلاح شیب‌های موجود در پارک برای افزایش رفاه شهروندان		
استفاده از مصالح مناسب و با کیفیت برای کف‌سازی پیاده‌روهای بخش‌های مختلف پارک	بهسازی کیفیت پیاده‌روها	
تسطیح و هموارسازی سطوح در جهت جلوگیری از خطر لغزش و سقوط		

■ مشارکت نویسندگان

سه‌م مشارکت نویسندگان در این مقاله یکسان بوده است.

■ تشکر و قدردانی

این مقاله حامی مالی و معنوی ندارد.

■ تعارض منافع

در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

- Abbaszadeh, M., Sultan, Q. S., & Mohajer, M. A. (2015). The Influences of Physical Features of Space on Sense of Place (Case study: Prayer Rooms of Mehrabad International Airport). *International Journal of Architecture and Urban Development*, 5(1). <https://ensani.ir/fa/article/489390/the-influences-of-physical-features-of-space-on-sense-of-place-case-study-prayer-rooms-of-mehrabad-international-airport> [In Persian]
- Adhesh, Dash, S. P., Rajalaxmi, K., & Nayak, S. R. (2024). A Review on Placemaking Strategies Towards Enhancing "Sense of Place" in Parks. In *International Conference on Trends in Architecture and Construction* (pp. 383-399). Singapore: Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-97-4988-1_23
- Allahyari, H., Salehi, E., & Parak, M. (2020). Compilation of the sense of place components in the model of Charbagh of Isfahan and prioritizing the components in order to present a solution in the design of modern streets. 4th International conference on humanities and social science, 154-170. <https://civilica.com/doc/349498/>
- Allen, K. A., Kern, M. L., Rozek, C. S., McInerney, D. M., & Slavich, G. M. (2021). Belonging: A review of conceptual issues, an integrative framework, and directions for future research. *Australian journal of psychology*, 73(1), 87-102. <https://doi.org/10.1080/00049530.2021.1883409>
- Altman, I., & Low, S. M. (Eds.). (2012). *Place attachment* (Vol. 12). Springer Science & Business Media. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4684-8753-4>
- Amiri S. & Rostami M. & Danaeifar S. (2022). Evaluation of Factors Affecting Citizens' Sense of Belonging to Urban Spaces a Case Study the Enghelab Square of Bushehr Port. *Geographical Urban Planning Research*, 10(2) :149-164. DOI: [10.22059/jurbangeo.2022.337599.1653](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2022.337599.1653) [In Persian]
- Annabestani, A. A. & Hosseini, M. (2018). A Comparative Analysis of Security Level in Urban Parks from Viewpoint of Spatial Justice (Case Study: Mashhad, Iran). *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 6(2), 307-330. doi: [10.22059/jurbangeo.2018.206488.468](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2018.206488.468) [In Persian]
- Asadi, A., Mododi, M., & Hossein Abadi, S. (2020). The relation between urban vitality and sense of place attachment (Case study: Qaen city). *Research and urban planning*, 11(40), 17-30. DOR: [20.1001.1.22285229.1399.11.40.2.9](https://doi.org/10.1001.1.22285229.1399.11.40.2.9) [In Persian]
- Azizzadeh, M., Enayati, B. & Farzaneh, M. (2015). The Necessity of Promoting Environmental Security for Sustainable Urban Parks; Utilizing the CPTED Approach. *Journal of Sustainable Architecture and Urban Design*, 3(1), 1-14. DOR: [20.1001.1.25886274.1394.3.1.1.1](https://doi.org/10.1001.1.25886274.1394.3.1.1.1) [In Persian]
- Bagheri, N., & Beyranvand, H. (2016). Examining the barriers to women's participation in urban public spaces. *International Conference on Humanities and Behavioral Sciences*. <https://sid.ir/paper/834069/fa> [In Persian]
- Chu, M., Lee, C. Y., Suona, L., Gao, M., Chen, T., Zhang, S., & Chiang, Y. C. (2022). Improving the sense of city belonging among migrant elderly following family from an elderly service perspective: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 22(1), 2032. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14445-6>
- Dehkhoda, Ali Akbar. (1998). *Dictionary*. Tehran: Tehran University. 1-23912. (In Persian)
- Ebrahimzade, I., Maleki, S., & Hatami, D. (2014). Assessing the safety situation in city parks, a case study; Izeh city parks. *Research and urban planning*, 5(19), 57-72. DOR: [20.1001.1.22285229.1393.5.1.9.4.7](https://doi.org/10.1001.1.22285229.1393.5.1.9.4.7) [In Persian]
- Einifar, A., & Aghalatif, A. (2011). Concept of Territory in Residential Complexes: A Comparative Study of two High-rise and Low-rise Complexes in Tehran. *Journal of Fine Arts: Architecture and Urban Planning*, 3 (47) :17-28. DOR: [20.1001.1.22286020.1390.3.47.2.8](https://doi.org/10.1001.1.22286020.1390.3.47.2.8) [In Persian]
- Escalera-Reyes, J. (2020). Place attachment, feeling of belonging and collective identity in socio-ecological systems: Study case of Pegalajar (Andalusia-Spain). *Sustainability*, 12(8), 3388. <https://doi.org/10.3390/su12083388>
- Falahat, M.S. (2006). The sense of space and its factors. *Journal of fine arts*, -(26), 57-66. <https://sid.ir/paper/5847/en> [In Persian]
- Featherstone, M. (2024). The Public Sphere, the Post-University and the Scholarly Apparatus: An Introduction. *Theory, Culture & Society*, 41(7-8), 5-18. <https://doi.org/10.1177/0263276424129975>
- Ghashghaee, R., Movahed, K., & Mohammadzadeh H. (2016). Evaluation of sense of place with an emphasis on physical and environmental factors in urban coastal areas (Case study: Boushehr Town). *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 4(2) :261-282. DOI: [10.22059/jurbangeo.2016.59163](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2016.59163) [In Persian]
- Gholipour, S., & Mahdinejad, J. (2020). The Study of Security Indicators in Urban Parks from User's Point of View with Emphasis on CPTED Theory. *Journal of Environmental Science and Technology*, 5(22): 197-211. <https://sanad.iau.ir/en/Journal/jest/Article/837859> [In Persian]
- Habibi, M. and Alipoor Shojaee, F. (2015). A Comparative Study between two Public Spaces, the Park of Behesht-e-Madaran, as a Specific Public Space for Women and the Park of Ab-o-Atash in Tehran. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 20(1), 17-30. doi: [10.22059/jfaup.2015.56368](https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56368) [In Persian]
- Javan Forouzande, A., & Motalebi, G. (2012). The concept of place attachment and its elements. *Hoviatshahr*, 5(8), 27-37. DOR: [20.1001.1.17359562.1390.5.8.3.7](https://doi.org/10.1001.1.17359562.1390.5.8.3.7) [In Persian]
- Jørgensen, A. (2010). The sense of belonging in new urban zones of transition. *Current Sociology*, 58(1), 3-23. DOI: [10.1177/0011392109348542](https://doi.org/10.1177/0011392109348542)
- Khammar, D. G., Kiani, D. A., Amiri NeZhad, M. & Mirshekari, M. A. (2014). Preferential Assessment of citizens against Noorabad urban parks based on Geographic approaches (economic, social and environmental). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 4(12), 113-134. doi: [10.22111/gajj.2014.1670](https://doi.org/10.22111/gajj.2014.1670) [In Persian]
- Kavoshnia, H., Bandarabad, A., & Modiri, A. (2018). Components and indicators of place formation in urban areas from the perspective of critical theory. *International Journal of Urban and Rural Management*, 16 (49) :151-170. <http://ijurm.imo.org.ir/article-1-2092-fa.html> [In Persian]
- Kitchen, P., Williams, A. M., & Gallina, M. (2015). Sense of belonging to local community in small-to-medium sized Canadian urban areas: a comparison of immigrant and Canadian-born residents. *BMC psychology*, 3, 1-17. <https://doi.org/10.1186/s40359-015-0085-0>
- Latifi, A., & Sajadzadeh, H. (2014). The evaluation of environmental quality factors on the Behavioral patterns in urban parks- Case study: Mardom park of Hamadan City. *Journal of urban studies*, 3(11), 3-18. https://urbstudies.uok.ac.ir/article_9563.html [In Persian]
- Maroofi, S. (2021). The effect of vitality components of urban parks on the sense of belonging of the neighborhood: Study of the "Hadiabad Park" in Qazvin, Iran. *Urban Design Discourse- a Review of Contemporary Literature and Theories*, 2(2) :35-48. <http://udd.moadares.ac.ir/article-40-54814-en.html> [In Persian]
- Mehri Ghahfarokhi, E., Ekhtiari, M., & sharif, H. R. (2020). Analysis Framework for Recognition Behavioral Settings in Residential Spaces (Case Study: Farhang Shahr District in Shiraz). *Journal of Fine Arts*

منابع

- Arts: Architecture & Urban Planning, 25(3), 19-36. doi: [10.22059/jfaup.2021.306903.672503](https://doi.org/10.22059/jfaup.2021.306903.672503) [In Persian]
- Meshkini, A., Ghasemi, K., & Hamzehnejad, M. (2015). The Evaluation of the Residents Sense of Attachment to Place in the New Towns (Case Study: Hashtgerd New Town). *Geographic Space*, 14(48): 41-56. <http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-1522-fa.html> [In Persian]
- Mirzahosseini, S., Ahmadi, M., & Zaker Haghighi, K. (2021). Estimating the livability based on the sense of place variables: A case study of Tehran metropolitan, district 1. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 9(2): 361-385. doi: [10.22059/jurbangeo.2021.312004.1385](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2021.312004.1385) [In Persian]
- Modiri, A. (2006). Crime, barbarism and safety in urban spaces. *Social Welfare Quarterly*, 6(22), 11-28. <http://refahi.uswr.ac.ir/article-1-2098-fa.html> [In Persian]
- Mohammadi, J., & Rakhshanasab, H. (2012). Behavioral analysis of quantitative and qualitative factors affecting the attraction of citizens to city parks in Isfahan. *Geographic Space*, 11 (34):28-48 https://www.researchgate.net/publication/343206773_BEHAVIORAL_ANALYSIS_OF_THE_EFFECTIVE_QUANTITATIVE_AND_QUALITATIVE_FACTORS_ON_ATTRACTION_OF_CITIZENS_TO_URBAN_PARKS_IN_ESFAHAN_J_MOHAMMADI_NHR_RAKHSHANI [In Persian]
- Moradian, O., Rakhshandehroo, M., & Abdolazade Fard, A. (2019). The role of urban parks in the social sustainability of cities, case study Azadi park, Shiraz. *Research and Urban Planning*, 10(37): 113-128. DOR: [20.1001.1.22285229.1398.10.37.9.3](https://doi.org/10.1001.1.22285229.1398.10.37.9.3) [In Persian]
- Mozaffari, G. A. and Dosti, M. (2013). Evaluating and Locating Parks in (1) Regional Yazd City using Boolean and Delphi in GIS. *Human Geography Research*, 44(4), 65-78. DOI: [10.22059/jhgr.2013.29384](https://doi.org/10.22059/jhgr.2013.29384)
- Naroei, B., & Yal, M. (2021). Evaluation of visual and aesthetic preferences of landscape in urban parks based on public preferences (A Case study of Sayad-e-Shirazi Park in Birjand). *Human & Environment*, 2(19): 201-219. <https://sanad.iau.ir/en/Article/847948?FullText=FullText> [In Persian]
- Nazmfar, H., Alavi, S., & Eshghi, A. (2018). The assessment of security in urban public spaces (Case Study: Tehran city parks). *The Journal of Spatial Planning and Geomatics*, 22 (2) :133-165. <http://hsm.spmodares.ac.ir/article-21-15332-fa.html> [In Persian]
- Nikkhah, H., Sarafraz, P., & Valipour, Z. (2020). A study of social factors affecting citizens' sense of belonging to the city (Case of study: the city of Bandar Abbas). *Urban Sociological Studies*, 35(10): 85- 116. <https://sanad.iau.ir/en/Journal/urb/Article/677434?jid=677434> [In Persian]
- Pak Nahad, H., & Pajouhan Far, M. (2018). Improve of urban parks quality to enhance the social interaction of citizens (Case study: Gorgan city parks). *Geographical Planning of Space*, 7(26), 183-198. <https://www.magiran.com/p1816635> [In Persian]
- Powers, S. L., Webster, N., Agans, J. P., Graefe, A. R., & Mowen, A. J. (2022). Engagement, representation, and safety: Factors promoting belonging and positive interracial contact in urban parks. *Urban forestry & urban greening*, 69, 127517. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2022.127517>
- Sarmast, B., & Motevaseli, M. M. (2011). Measure and analyze the role of Place Scale on the place attachment (Case Study: Tehran). *Urban Management*, 8(26), 133-146. <https://www.magiran.com/p884823> [In Persian]
- Shahbazi, Y., Balali Oskui, A., & shahabi, E. (2017). Evaluation of desirable public territory (A case study for attendants in Tabiat bridge). *Journal of urban studies*, (24)6, 67-80. <https://doi.org/10.22034/urbs.2017.55756> [In Persian]
- Shamai, S. (1991). Sense of place: An empirical measurement. *geoforum*, 22(3), 347-358. [https://doi.org/10.1016/0016-7185\(91\)90017-K](https://doi.org/10.1016/0016-7185(91)90017-K)
- Sheikhi, M., Amini, S., & Nezami, A. (2015). A Comparative Study of The Feeling of Place Attachment In Formal Settlements & Informal Settlements (Parand New Town and Nasimshahr). *Social Sciences*, 22(69), 45-74. <https://doi.org/10.22054/qjss.2015.1736> [In Persian]
- Smith, K M. (2011). The relationship between residential satisfaction, sense of community, sense of belonging, and sense of place in a Western Australian urban planned community. *Edith Cowan University*,1, 3-53. <https://ro.ecu.edu.au/theses/460/>
- Sholeh, M., Sadeghi, A., Najafi, P., & Khaksar, Z. (2018). Evaluating Urban Public Realms Based on the Observation and Analysis of Behavioral and Activity Patterns (Case Study: Ahmadi Pedestrian in Shiraz). *Journal of urban studies*, 7(25), 45-62. DOI: [10.34785/J011.2018.023](https://doi.org/10.34785/J011.2018.023) [In Persian]
- Spittles, B. (2015). Making sense of a sense of place. *Colloquy*, (30), 103-140. https://www.researchgate.net/publication/292134936_Making_Sense_of_a_Sense_of_Place
- Tahmasebizade, F., & Solemani, H. (2022). Analysis of the Situation and the Relationship of Satisfaction and Sense of Honor in Urban Neighborhoods Case study: Fardavan neighborhood of Isfahan. *Research and urban planning*, 12(47), 149-166. DOI: [10.30495/jupm.2022.4410](https://doi.org/10.30495/jupm.2022.4410) [In Persian]
- Van Aalst, I., & Brands, J. (2021). Young people: being apart, together in an urban park. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 14(1), 1-17. <https://doi.org/10.1080/17549175.2020.1737181>
- van Dinter, M., Kools, M., Dane, G., Weijs-Perrée, M., Chamilothoni, K., van Leeuwen, E., Borgers, A., & van den Berg, P. (2022). Urban green parks for long-term subjective well-being: empirical relationships between personal characteristics, park characteristics, park use, sense of place, and satisfaction with life in the Netherlands. *Sustainability*, 14(9), 4911. <https://doi.org/10.3390/su14094911>
- Van Vliet, E., Dane, G., Weijs-Perrée, M., Van Leeuwen, E., Van Dinter, M., Van Den Berg, P., Borgers, A., & Chamilothoni, K. (2021). The influence of urban park attributes on user preferences: Evaluation of virtual parks in an online stated-choice experiment. *International journal of environmental research and public health*, 18(1), 212. <https://doi.org/10.3390/ijerph18010212>
- Wang, T., Li, Y., Li, H., Chen, S., Li, H., & Zhang, Y. (2022). Research on the vitality evaluation of parks and squares in medium-sized Chinese cities from the perspective of urban functional areas. *International journal of environmental research and public health*, 19(22), 15238. <https://doi.org/10.3390/ijerph192215238>
- Zeybek, O. (2020). The Relationship Between Planting Design and Urban Identity. *Journal of Agricultural Faculty of Bursa Uludag University*, 12, 185-195. https://www.researchgate.net/publication/344430745_The_Relationship_Between_Planting_Design_and_Urban_Identity
- Žlender, V., & Gemin, S. (2020). Testing urban dwellers' sense of place towards leisure and recreational peri-urban green open spaces in two European cities. *Cities*, 98, 102579. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102579>
- Zolfigol, S. and Karimi moshaver, M. (2019). Using Behavioral Map To analysis Urban Space case study Bu Ali Sina square in Hamedan. *Motaleate Shahri*, 8(30), 97-108 doi: [10.34785/J011.2019.179](https://doi.org/10.34785/J011.2019.179) [In Persian]

